

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رضاء الدين بن نخرالدين

ترجمه م

اؤفا ١٣٢٣

برادرم محمد فاتح افندی!

یازمش اثرلرکزه، بونگله برابر دوام ایتمکده اولدیغکز خدمت و سعیلرکزه
مکافات اولمق اوزره برشی هدیه ایتمک ایستر ایدم. آی کوندرهیم بوی
ارسال ایدهیم، دیه دوشندیکم وقت: «کندی ترجمه می یازوب کوندرر
ایسه م نیچه اولور» دیه آکسزدن کوکله کلدی. «ایشته اک مناسب هدیه
بودر» دیدم ده اوشبو کاغذلری قارالمغله سکا کوندردم. بیلورم که
بویله زحمت و بونچه سعیکزه کوره بویله هدیه هیچ شی دگلدر. فقط
بیلورسز که اصل هدیه م کوکلهده اولان خالص محبت اوله رق، یازدیغم
کاغذ آنحق شوگا بر علامتدر.

جان و کوکلدن سزی سوهن رضاءالدین بن نخرالدین

۲۷ نیچی رجب ۱۳۲۳

(اؤفا)

ترجمہ حال

رضاء الدین بن نحرالدین بن سیف الدین، بوگامہ اویازدی (کیچوچات) آولنده (۱۲۷۵ - ۱۸۵۸) نچی پیل ۷ نچی جمادی الاخیره (۳۱ نچی دکابر) ده چهارشنبه کون تاك وقتنده بو محنت یورقی اولان دنیایه کلدی. ولادتندن بشنچی کون تاریخیله اسمی (۱۸۵۹) نچی میتریکه سنه ۴ نچی ینوار و ۳ نچی نومیر اوزرنده یازلمشدر.

بوگامه اویازدی (توبان چرشای) قریه سنده اولان مدرسه ده تحصیل ایتدیکی صوڭ (۱۳۰۶ - ۱۸۸۹) شوال ۳ نچی (۲۱ نچی مای) یکشنبه کون مدرسه دن مفارقت ایدوب، امام اوله چق قریه سی، مذکور اویازده (ایلباک) اوزرینه ۲۷ نچی شوال (۱۴ نچی ایون) واروب اورنلاشدی. (ایلباک) خلقینک صایلاولری موجبچه مذکور قریه مسجدی حضورینه امام و مدرس اوله رق تصدیق اولنوب (۱۸۸۹) نچی پیل ۱۱ نچی ایول تاریخی منشور آلدی. (۱۸۹۰) نچی پیل ۹

نچی ینوارده تصدیق ایدلن نظام موجی (۱۸۹۱) نچی پیل ۱۲ نچی
 ینوارده داخله نظارتی طرفندن، اورنبورغ دوخاونوی صورانیه
 محکمه سنه اعضاء نصب اولندی و شوندن بو کونه قدر اوچ بیلدن اوچ
 بیله طوتاشدن، مذکور خدمته نصب ایدلنوب دوام ایلدی. (۱۸۹۱)
 نچی پیل ۲۴ نچی آوغوست، اولگی درجه سینه «آخوند» لق علاوه
 ایدلدی. کیچوچات خلقی طرفندن صایلانديغی جهته (۱۸۹۲) نچی
 پیل ۸ نچی ینوارده کیچوچات مسجدی حضورینه امام، خطیب و
 مدرس اوله رق تصدیق ایدلندی. (۱۳۰۲ - ۱۸۸۵) نچی پیل شهر
 رمضان (ایون) ده مینزله اویازی چوبطلی قریه سنده آخوند عبدالناصر
 تحفت الله اوغلینک نور جمال نام قزی ایله تأهل ایدوب، عبدالرحمن،
 عبدالاحد، عبدالرشید، سعید نام اوغللری و زینب اسمنده قزی واردر.

مطبوع اثرلری بونلردر

- ۱) کتاب التصریف، ۲) کتاب الاعتبار، ۳) تربیه‌لی بالا، ۴) مطالعه،
- ۵) تنظیمات، تربیه‌لی آنا، ۶) تربیه‌لی خاتون، ۱۰) سعید، ۱۱) قرآن
- و طباعت، ۱۲) عائله، ۱۳) نصیحت برنجی، ایکنچی، اوچونچی،
- ۱۴) شاگردلک آدابی، ۱۵) مشهور خاتونلر، ۱۶) آثار ۱۰ نچی
- جزء که قدر و غیرلری ۱۷) آداب تعلیم و غیرلر.

ترجمه م

فانت يا سواف الايام عليك منى اطيب السلام

اوفاده يازدم

رضاء الدين بن نخرالدين

كيدرملر قالورسز سزده بر كون

اولورمز كلمكاندك بونده بر كون

سوز باشی

اوشبو سه شنبه کون ۷ نجی جمادی الاخری ۱۳۲۳ نجی ییل (۲۶)
نجی ایول ۱۹۰۵ (نجی) قری ییلر حسابله ۴۷ یاشمی تمام ایدوب ۴۸
گه باصدم. قرق یدی ییلدن عبارت اولان عمری آرته قالدردیغمی
خاطرلدیکم ده اوزون بر تفکره غرق اولدوم. نه لر تصور ایتدیکی و نه
کبی خیالره دوشدیکمی یازمق ایستیمورم، بونلر ایسه اوزوندرد. کچن
کونلرک ایزلرندن یوروب، راحت و مختلری تمام یازمیه قلم مقتدر
دگلدرد. آنچق یادمده قالدیغی و بعض کاغذلرمده یازلدیغی اثرلردن
اقتباس ایدرک ترجمه حالمی یازمق ارزوسندهیم. کندی اولاد و
احفادلرمه بلکه بر یادکار اوله ییلور.

(۱) سلسلہ نسب

بم سلسلہم بويله در: آتام نخرالدين، آنك آتاسى سيفالدين آنك آتاسى
سبحانقل آنك آتاسى بيكمحمد آنك آتاسى يولداش آنك آتاسى اشكاي
آنك آتاسى تومكاي آنك آتاسى ينكلدى آنك آتاسى قاييولا (حبيب الله)
قاييولا آتاسى قرمش.

نخرالدينك آتاسى عبدالرحمن اولنده عبدالمنان بن آبالاي قزى خديجه
اولوب، سيفالدينك آتاسى ده شكر قريهسينك قاراقاي قزى صاحبه
در.

اوزمنك آتام موهوبه بنت رمقل (رحيمقل) بن مقصود اولوب ايشتيراك
قريهسندن كلېشدر. آنامنك آتاسى فرح جمال بنت عصمت الله توبان
شليچلى قريهسندن اولوب، عصمت اللهك آتاسى تايسوغان قريهسنده
مشهور عبدالرحمن حضرت طويمحمد اوغليدر.

بونده مذکور سلفلرمدن نخرالدین، سیف الدین، سبحانقل، رمل،
عصمت الله، عبدالرحمن نك ترجمه حاللری «آثار» ده یازلنوب بعضیلری
طبع اولوندى و بعضیلری ده طبع اولنه چقدر.

(۲) ولادت

(۱۲۷۵ - ۱۸۵۸) نچی پیل ۷ نچی جمادی الاخرة (۳۱ نچی دیکابرده) چهارشنبه کون تاڭ وقتنده بو محنت و مشقت یورقی اولان دنیایه کلشم. وجودم ایسه بو گلمه مضافاتی، کیچوصوی اوستنده اولان (کیچوچات) و ایکنچی اسمله (یولداش) قریه سنده در. بو وقت آتام سفرده اولدیغندن، آندن کلدیکی صوڭ اسم و یروب بن طوغمازدن مقدم وفات اولان اوغلی رضاءالدین اسمیله بنی هم تسمیه ایتمشدر.

(۳) طفولیت و ایلک خاطرمدہ اولان شیلر

بو کونده قریه‌لرده اولان اماملرنڭ کون کورشلری بر آز ایرکن اولورسه کندیلری و خاتونلری، عوام خلقلریله برلکده ایگون و قراشلینه یورمادکلری و بوندن اوستون بالا قارار ایچون آسراولری، قارتجق و خادمه‌لر طوتانلری هم اولور. لکن بنم آتامنڭ دنیاسی ایرکن اولمادیغندمی، یا که شول زمان عادتته کوره می نه در ایسه بونلرنڭ هیچ بری اولمای یالکز. آنام تربیه‌سنده و آنڭ سوتنی ایممکه اوسمش ایشم. قاین آتا و قاین آنا هم ده آتامنڭ بر نیچه عدد ایر و قز طوغانلری و بونلردن باشقه بعض اقباسینڭ یتیملری پیغندسندن عبارت اولان بر عائله ده یکون اولمغله خدمت ایلمش و خادمه فلان اولمادیغندن جایلکده پچان و اوراق اشترینه بنی آلوب یورر ایمش.

نچه آیلق حاملده سوتدن کیسلدیکمی و نیچه یاشمده آیاغمله یورمیه و سویلشمیه باشلادیغمی ایشتدیکم خاطرمده یوق. اڭ مقدم خاطرمده

قالان شيلرك ده نيچه ياشمده اولان حادثه لر ايدكن بيليورم. لكن اوميزنك تورنده آق چالمه و ياشل چاپان كيوب اوطورمقده اولان بر كيمسه صفتي كوگلمده محفوظدر. بو كيمسه ظنمه كوره آتام طرفنده اولان بابام سيف الدين حضرتلري اولور.

مذكور بابام (۱۲۷۷ - ۱۸۶۱) نجى ييل ۲۳ نجى رجب و ينوارده وفات اولديغندن، بنم كوگلمده قالان صورتك، وفات كونلرندن آز وقت ايلك اولغله يكرمي دورت آيلق و قتمده اولان بر حال خاطرمدە طوردغي آگلاشلنور. آتام حضرتلرندن: «وار اوغلم، باباكي چاي ايچارگه آلب كر! ديه قوشديغمده نه آيتديكي آگلاب چقوب كيدر ايدك و كچكنه اوده طورمقده اولان باباك يانينه كروب (باباي!) ديه آيتوب قولندن طوتوب چاي ايچارگه آلب كر ايدك، بابانك هم: (آي اوغلم بني چاقورغه كرمش، زور اوسدي) ديه سويلنوب كرر ايدى» ديه حكايه ايتديكني تكرار ايشتمش ايسهم ده هيچ برى خاطرمدە يوق.

بر وقت عائله مزدن كوب ذاتلر اولدقلى حالده آتام: «قرق ايكي ياشم اولدى» ديدكى سوزى كوكلده قالمشدر. آتام ايسه ميلادى ايله (۱۸۱۹) ده دنيايه كلدكندن بو سوزى ايشتديكم وقت اوچونچى ياشمده اولديغم وقت اولور. ظنمه كوره آتامى اڭ ايلك خاطرلديكم زمان اوشبو در.

قاچ ياشمده اولمشدر «مونچه يلغهسى» نام اورنجه پچان اشلرگه واروچى طوغمه لرمه اياروب وارمشيدم. آنلرنڭ بر غافل وقتلرنده اورمان ايچينه كروب، يولى يازمشم. يول تالمى و نه طرفه واررغه بيلماي بيك ايرى آغاچلر آراسنده يوروب و بر تيران چوقرنى كچوب زور بر كيسكه كه يتوب طوقتام، بو مقدارى كوكلده در.

بوندن صوڭ ايسه كيملره اوچراب و يا كه كيملر بڭا اوچراب تابوب آلمشدر بونى ايسه بيليورم. لکن هر طرفدن تورلى تورلى داوشلر ايشتديكم خاطرمه كلور.

آولدن آلتی ویدی چاقروم اولان بو اورنده یوغالدیغم قردن قایتوچیلر
واسطه سیله اولسه کرک خانه مزه ایرشوب، آتام ده بر قدر ایبدشیر ایله
برابر آتلی بنوب، مونجه یلغنه سنه کلیمکه ایمشیر.

بن تابلدیغم ایله کیچ اولدیغی جهتدن اوگه قایتوب واردیغمزده یاروم
یولده اوچراشوب، آغالرم و آبصطالرم آربادان توشوب بنی هم برابر آتام
حضورینه کلوب، قسقهلق ایله حالمی سویلدکلرنی بیلورم. صوگره ایسه
برلکه قایتوب کتدک.

بوندن صوگمی، یا که ایلکمی، قش کوننده، اندرده آشلق صوغوچیلر
یاننه چقدم. آنلر آشلق ییلگرلر ایمش. کیباکلری آیرلوب قویاش چقش
طرفنه اوچوب کتمکه ایدی. کیباکلریه دوشدکلرنی کورمادیکمدهغی
یا که بونی آگلای آلمادیغمدهغی نه دندر، اوزیمدن اونبر اون ایکی یاش
الوغ اولان آزامدن: «بونلر (کیباکلر) قانغی یرگه کتمکه لر؟» دیه
صوردم. بوگا ایسه آزام: «مکاریه گه» دیه جواب ویردیکی خاطرمدنه

در. مذکور سوز کوڭمده محکم قالدیغندن بوندن حاصل اولان شېبه اوزون وقتله تارتلدى. حتى كه نيچه زمانلر صوڭ، مكارينه نڭ بر يارمينكه (بازار) اورنى اولوب، خلقلر صاتار ايچون نرسه آلوب واردقلرنى و مال آلوب قايتدقلرنى بيلدكم و كيياكلرنڭ ده هيچ يرگه كتماي قالدقلرنى آڭلاديغم صوڭنده ده مكارينه نڭ اوزمردن (بوگمه) دن مشرق طرفنده اولق اعتقادی كوڭمده محکم قالمشدر. بوندن كوب زمانلر صوڭ خريطهلردن مكارينه نڭ اورنى كوروب بيلديكم صوڭنده كوچ حاليله بويله اعتقادی كوڭمدهن چقارمق ميسر اولمشدر.

لكن مكارينه نڭ نه كي اورن ايدكى و كيياكلر آنده نيچون وارمقده ايدىكلرنى تكرار ايدرک، مذکور آزامدن نيچون صورمامشيدم، بونى ايسه بيليورم. احتمال كه بويله قايتاروب صوررلق بر حالده اولمامشم.

بوندن باشقه ياشدن برو عادت، پيلهديكم شيلرنك اكرنى هيچ كيمن
 صورماي كندى كوگم ايله اوزون وقتلر فكرلر يورمك ايدى. نه قدر
 شيلر اولور ايد كه اصلنه توشماديكمدن حسرت چيكوب يورر ايدم،
 لكن نيچوندر باشقه لردن صورماز ايدم.

بو جمله دن «فضائل الشهور» گلابى اوقوديغمده ايكنچى ييتنده اولان:
 «آتامز آدم عليه السلام فى ياراتماز ايدى» عباره سنده، كندى آتامدن
 باشقه ايكنچى بر آتا وارلغى پيلهديكم و ياراتمق سوزينك ده سومك
 (حبّ) معناسندن باشقه بر معناسى وارلغى آگلاماديغم سببلى، بو
 عبارتتك نه كې سوز اولنه چغنى توشماي اوتمشيدم همده ذهنمى ده فوق
 العاده بونگله اشغال ايله شيدم.

اورامده اويناب يورديكمز وقت، ياشين ياشينلاب كوك كوكرگه
 باشلادى. ايدشلردن برى: «اوى كه قايتيق الله باباى اوتلى چوققارى
 ايله صوقاسون!» ديدى شوگا بناء يوگرشوب قايتوب كيتك. لكن «الله

بابای» سوزنی اویمزده هیچ ایشتدیکم اولمادیغندن زیاده عجب ایتدم و
بونڭ کیم ایدکنی بیله آلمای کوب وقتلر یورددم. (شمدی بیضاوینڭ ۲
نچی سوره ۱۱۱ نچی آیت تفسیرنده اولان سوزی خاطره کلور).

بوندن صوڭ حتی (حلی) دیه شهرتی اولان بر گابی اوقودیغم وقت:
«قویاش بایودیغی وقت یالگر اوشبو کونڭ ایکندی نمازی غنه درست»
دیه آیتش سوز معناسنی آگلامای عاجز قالمشیدم. بونه دیمک، یوقسه
کیچه قویاش بایغان وقتنده اوقومش اولدیغمز ایکندی یوقغه چقدیمی،
دیه تشویش ایله یورددم.

جناب الله حضرتی حقنده اولان افکارم شول قدر عجیب ایدی که
بونی یازمیه ایسه اقتدارم یوقدر. بر قدر منتظم اولان مکتبلرده اوقوچی
بالالر حضورلرینه کردیکم وقتلرده: «کاشکی بر تورلی یول ایله بو اوقوچی
بالالرنڭ کوڭللرنده اولان نقشلرنی کوره بیلسه م و اوشبو بیوک بر

عالملرنڭ كاغلارنى آقتاروب ده جناب الله حقنده اولان افكارلرنى
اوقوسه م ايدى» ديه خاطر مه دائم كلور.

رسول اكرم، مكه و مدينه شهرلى هم ده رسول اكرمنڭ شام سفرلى
و راهبلىر حقلىرنده اولان خياللرم (فضائل الشهور كئابنده اوقودىغم
صوڭنده) دى عجب بر روشده ايدى.

چوق شكرلر اولسون كه (مكاريه) واقعه سنى تكرر صورمامشم صورمش
اوله ايدم احتمال كه دى بر ايكى تورلى ياڭلىش جواب آلور ايدم ده
دى زياده كوڭم آداشمش اولور ايدى. حالبوكه بو اورنده اشارت
ايتديكم واقعه لر، صوڭ و قتلرم ايچون بتون بتونه فائده سز اولمامشدر. زيرا
بونلردن كندى بالالرمى تربيه ايدر ايچون اوشبو قاعده لرنى استخراج
ايتدم:

۱) بالالرنڭ صوردقلىر شيلرنى كامل اعتبار اوزره دڭلاب ممكن قدر
جدى صورت اوزره درست هم ده قسقه و آچيق ايدوب آڭلاتورغه

تیوش ایمش. بونی ایسه عائلهم ایچنده لایتغیر حکمنی آلان دستورلردن
طوتوب اجراسنده قصورلق کوسترماز ایچون بتون قوتم ایله طرشدم.
ممکن قدر، بالالرمه حقیقته خلاف اوله چق جوابلری سویلهدم.

لکن بو زمان بالالرینک هر صورتقلرینه طوغری جواب ویرر ایچون بزم
کپی آتالرنک اقتدارلری ایرشه بیلور می؟ بر وقت اویفا شهرنده بوسته خانه
طوغروسندن اوتوب واردیغمزده یانمده اولان اوغلم عبدالرحمن: «اتکای!
بو تلگرام باغاناسی بوینچه نیچون تیر چبق توشروب، باشنی یرگه کرگروب
بیارگانلر؟!..» دیماسنی. «بیلیورم!» دیه جواب ویرمک آتالق وظیفه سنه
مناسب اولمادیغندن و حقیقتنی بیلهای طوروب، یاگلش یا خود مجرد
ظن و تخمین ایله جواب ویرمک، ذکر ایتدیکم قاعدهیه خلاف اولدیغندن
تمام بر عجزلک گه توشدم که بویله عجزلکی، شاگرد اوله رق مدرسه ده
طوردیغمز ده مدرسه دن مدرسه گه مناظره ایدشوب یوردیکمز وقتلرده

کورما مشیدم. دنیانك هر آغرلقى بر فائدهیه مقدمه اولدیغندن بویله عجزم هم مذکور چیق مسئله سینك سر و سبیلرنی تبع ایتمه باعث اولمشدر.

(۲) یاش بالالرنی، ایلک او قودرغه باشلانیدیغنده، ذهنلری ادراك ایتمازلک شیلری تلقین ایتك جائز دگل ایمش. خصوصاً کندینك او ایچنی و کورشیلرنی گوزل صورتده ییلمیان بالالرغه رسول اکرم احوالندن و جناب اللهه دائر معلوماتلری ویررگه عجله ایتماي ذهنی تحمل ایده چك کونلرنی کوتوب شوگا کوره معامله ده اولنق لازم ایمش. معاذ الله اگر ده بر بالاغه جناب الله حقنده اسلام اوگرتك ظنیله موسمسز درس ویرلیدیکی سببندن خلاف بر فکر اورناشوب قالور ایسه، کوکلدن چقارمق زیاده مشکل اولور.

معلومدر که انسانلر برهان عقلی و برهان قلبی دینلش ایکی تورلی برهان استعمال ایدرلر. برهان عقلی ایسه میزان فننده تألیف ایدلن کتابلرده آچیق صورتده یازلش ایسه ده، برهان قلبی ایسه بو کونه قدر کتابلره

درج ایدلماش و قاعدهیه ده قویلهامشدر. احتمال که کلاچک عصر ف
بونی کندی اولادینه هدیه ایدرک تدوین ایتدره بیلور. خلاصه: یوز تورلی
برهان عقلی ایراد ایدلنسون، مادام که برهان قلبیسی ایله توافق ایتماز ایسه
انسان اصلا دلیل عقلی آردندن کتمیه چکدر.

ایشته بو سس ایچون بالا وقتنده بالالری تدریج اوزره هم برهان قلبی
اسلام دائرهسی اوزرندن یورومهسی حقنده بیوک بر اعتنا لازم کلور.

(۳) بالالره درس ویرلورکه باشلانیدیغی وقت ایله، کندی عقللری ادراک
ایدر درجه ده جغرافیه و تاریخ فنلرندن معلومات ویرمک لازم ایمش.

(۴) تحصیل

قانعی پیل و نچہ نچی یاشمده تحصیلہ باشلادیغمی بیلیورم، لکن ظنمہ کورہ (۱۲۸۲ - ۱۸۶۵) تاریخی کوز کوندن باشلاب آزالرمہ یاروب، کندی قریہ مزدن (۲۰) چاقروم مسافہ دہ اولان (توبان شلچلی) مدرسه سینہ واروب، قایتوب یورمش اولسہم کرک.

(۱۲۸۴ - ۱۸۶۷) پیلی کوز کوندن یزنام الحاج غلمان افندی ابن ابراہیم الکریمی حضرتلری ایلہ (چیسٹاپول) شہرندہ اولان مدرسه گہ واردم. قش کوندنہ بر مرتبہ، آشلق تاشوچیلر ایلہ برلکدہ اومزگہ قایتدیغم خاطر مہ کلور. بوندہ ایسہ یزنام دہ قایتمش اولسہ کرک، زیرا یاز کونی قار ایرمیه و صولر دہ آفیه باشلادیغندہ، چیسٹاپول شہرینہ ایکنچی مرتبہ اولہرق، بر چانہ دہ ایکی آت ایلہ ایوب اسمندہ بر کس ایلتہ واردیغنی آچیق بیلورم. بو سفر ایسہ (۱۲۸۴ - ۱۸۶۸) دہ فورال آخرنده یا کہ مارت اولندہ (تقریباً ذولاجہ دہ دہ) اولسہ کرک.

ایوب آغای اصل کیچوچات قریه سینک اولوب هر وقت آتامزه خدمت ایدر، مینزله یارمینکه لرینه، یا خود باشقه یرلرگه سفر یوردیکنده آتلینی طوتوب کوچر اوله رق یورر ایدی. بن ایسه کنیسی غایت سور و شول جهتن بونگله برلکده سفرده اولمقلغمی بختیارلق ظن ایدردم. (قوزای) اسملو یر موردوا قریه سنده آتلا آشاتوب طوردیغمزده ایوب آغای ایله، اورامغه چقوب اوتکان وارغانلری تماشای ایدوب طوردق. بو وقت نه مناسبت ایله در، کله چک منزل (استانسه) نه اسملو و بو آولدن نیچه چاقروم ایدکنی صوردم. گرچه یورمکده اولان یولمز، (قزان-اوا) بوچته یولی اولدیغندن چاقروم باغانه لری اوطورتلمش ایسه ده غالباً روسچه رقلری بیله ماش اولسه م کرک. زیرا بوندن صوگ (شیلچلی) گه واردیغمده، بتون مدرسه خلقی روسچه رقم بیلدیکمه تعجب ایدرک سویلشورلر ایدی.

بم سؤالنه جواب اوله رق ایوب آغاینڭ ویرمش معلوماتدن بیوک بر مسئله چقدی، شویله که: ایکی یرده اون یکرمی اولنه چغنی ایوب آغای بیان ایتدکی حالده بن آگا معترف اولمادم. اخیرنده ایوب آغای ایکی یکرمی و ایکی اوتوز نیچه اوله چغنی تفصیل ایله صوردیغنده بن ده: ایکی یرده اون یکرمی، ایکی یرده یکرمی اوتوز، ایکی یرده اوتوز قرق، ایکی یرده قرق ایلی ایکی یرده ایلی آتمش دیه مرتب شول طریق ایله، ایکی یرده طقسان یوز اوله در، دیه کندی فکریی سویله دم. بونی ایشته کینده ایوب آغای قهقهه لر ایله کولدی. او یله دگل بلکه شویله دیه یولغه توشرر ایچون بر مقدار چالشدی ایسه ده، بونلر هر وقت اویناب، کولب سویلیدی کوزندن و هر وقت اولان خبرلری عکسنجه ظهور ایتدیکنی تجربه ایلدی کمدن، ظاهرده کندی اعتقادمه ثابت کبی کورندم ایسه ده، ایچمه بیوک بر شبهه وار ایدی.

اورامدن كروب چای ایچه باشلادیغمزده، آرامزده اولان محاوره‌نی ایوب آغای یزنمز حضرتلرینه حکایت ایتدی. یزنه‌مز اشنی آڭلادیغی ایله طورنی بتون بتونه تبدیل ایدرک بو مسئله حقنده بڭا گوزل معلومات ویردی. مشار الیه حضرتلری اخلاص ایله دڭلاوچیلره سوز سویلہیه سارانلق ایدوچیلردن اولمادیغندن، بنی تمام دوشوندردی اوشبو ساعتدن اعتبارا بن ده ایکی یرده یگرمی اوتوز دگل بلکه قرق ایدکنی گوزل آڭلادم.

طقوزنجی یاشمده ایکان وقتنده علم حسابدن اڭ ایلک آلمش اولان درس اوشبو اولدی. لکن «ایلك درس» دیدیکمدن بوندن صوڭ دخی درس آلدیغم آڭلاشلهاسون، زیرا اوشبو درس استاذدن اوگرندیکم حساب درس لرینڭ اولگیسی اولدیغی کبی صوڭی هم اولمشدر. بوندن باشقه اینسه هیچ بر استاذدن علم حساب درس ی اوگرنیه موفق اوله‌مادم.

بو واقعه دن: «اڭ ايلك اوله رق بالالره حساب ذهني درسلى اوگرتماي بلکه خارجه اولان بارماقلىر، يا خود چيكلالوك و آلمانا كې حقيقي شيلردن حساب درسلى باشلامق اقتضاء ايدر ايمش» ديه بر حكم چقاردىم.

(۱۲۸۵ - ۱۸۶۸) ده ماي (صفر) آينده، چيستاپول شهرندن قايتوب جاي و كله چك قشنى اوده كچردىم. زيرا يزنامز حضرتلى (مينليباي) آولينه امام اولق يولنده يوردىكندن مدرسه گه وارا آلمادى. ياش اولديغم جهتله بنى هم آتا و آتام چيستاپوله ييارماديلر.

(۱۲۸۶ - ۱۸۶۹) ده كوز كوننده (توبان شلچلى) ده اولان مدرسه گه واردىم. صوڭره هر يىل كوزلكده واروب جايلكده قايتور و بعض يىللر جاي كونلرنده هم طورر ايدىم. اوشبو روشده شاگردلك كونلرمى مذكور مدرسه ده كچردىم. بو مدتده آنچق (۱۲۹۶ - ۱۸۷۹) يىل مارت (شهر ربيع الاخير) آينده، چيستاي مضافاتنده

(کیزلو) قریه‌سینه بر سبب ایله واروب تقریبا (۵۵) کون قدر
 طوروب قایتدم. مدرسه ده اولان عمرلرمنڭ قسم اعظمی متعلک و بر
 حصه‌سی ده معلم و خلیفه‌لک صفتیه کچدی، اخیرنده (۱۳۰۶ -
 ۱۸۸۹) ییل ۳ نچی شوال یکشنبه کون (۲۱ نچی مای) شاگردلک
 کونلرمه و مدرسه عالنه وداع ایدرک (توبان شلچلی) قریه‌سندن
 مفارقت ایتدم.

چیسطاپولده بر قش و توبان شلچلی مدرسه‌سنده یگرمی قش اوله‌رق
 مجموع مدرسه کونلرم یگرمی بر قش اولمشدر. بو وقتده یاشمده (۳۱) ده
 ایدی.

کدن ملتله، منتظم مکتبلرنده یگرمی بر قش مدتده غیمنازیه و ریالنی
 کبی مکتبلرنی کچوب دارالفنون و آقادییه‌لردن بر قاچ شعبه‌لری تکمیل
 ایتدکری معلومدر. فقط بزم عمرلر نه یولده کچدی و استقبالمزی تأمین

ايچون نەلر اوقودق؟ ايشتە بونلرى بيان ايتىك قىدىلە كلەچك بابلىرى
يازىمىە لزوم كورلدى.

(۵) اوقومش اولان ككابلرم

اڭ ايلك اوقودينغم ككاب خاطرمدە قالدیغنه كوره قزان شهرنده باصلمش
(فضائل الشهور) اسملى اثر در. بو ككابی هیچ اونودمیورم. طشنى كوك
كیندر ايله قاپلاب كیندرنى ده قاطرغاغه قامر ايله یابشدرلمشیدی. باش
كاغذى توشوب یوغالمش و باشقه سلامت قالمش كاغذرلینك ده كوب
سوزلى چراغ باشى توشوب یاندردیغندن یوغالوب بتمش ایدی بن ایسه
بسم الله آیهرك ایكنچى بتینك اولكى یولینك باشى اولان: «و آتامز آدم
علیه السلام نى یاراتماز ایدی و غیر پیغمبرلرنى یاراتماز ایدی ...» دیه
درس باشلادم.

بوندن مقدم ایسه طبیعى الفبا، هفتیک ایجكى و هفتیک سورهسى، بدوام،
تقى عجب، آخر زمان ككابلری اوقومش اولورم. زیرا خانه مزده اولان
سبق بالالرینه آبصطالرمز طرفندن اوشبو روشحه و اوشبو ككابلردن درس
ویرلور ایدی.

فضائل الشهوردن صوځ مهمه المسلمين، قرق حديث، شروط الصلوة
ځاڼلری اوځودم و چيسطاډول شهرنده يزنه مزدن يك حكايت، حمد بي
حد، صفوة المنقولات، امالي، تعليم المتعلم ځاڼلری اوځوب کچدم.
توبان شلچل ګه واريځمده سوانح، فقه اکبر، نصاب الاخبار، شرعة
الاسلام، حلبي، ځاڼب الاربعين اوځوب مدرسه لرګه باش استاذ اولان
عبدالفتاح حضرتلرندن نظامی درس اوله رق اوښو ځاڼلری اوځودم:
بدان، شرح عبدالله، قواعد، عوامل، نموذج، عين العلم، كافيہ،
إساغوجی، شمسيه، زبدة الاسرار، تلخيص المفتاح، شرح عقائد
التفتازانی، حاشية خيالي، حاشية سيالكوتي، توضيح و تلويح، شرح
عقائد الدواني. بو ځاڼلرندن توضيح، تلويح، شمسيه، ځاڼلری تمام اوځومق
ممکن اولمادی ايسه ده، باشقه لری حتی بر درس قالدريماي اوځوب تمام
ايتدم.

ذکر ایتدیکم کتابلردن در آدیغم وقت، استفاده ایلدیکم اثرلر بونلردر: شرح
جامی، ایساغوجی گه حاشیه صادق، شمشیه گه سید حاشیه سی، شرح
دوانی غه اسماعیل الکنبوی حاشیه سی و غیرلر.

کندی کندیمدن درس آلتق اصولیه اوشبو کتابلر ایله اشتغال ایتدم:
شرح حکمة العین، شرح مواقف، تفسیر بیضاوی، مرقات الوصول و
مرآت الاصول و بونلرنک حاشیه سی از میرینک و غیرلر. بونلردن باشقه
زیرک شاکردلردن معدود اولان بر گروه ایله برلکده باشندن مرتب
اوله رق سلم ایله قاضی مبارک حاشیه سنی بر مقدار کوردک.

هر کیمه معلوم اولدیغینه کوره اسملرنی یازدیغم کتابلرنک هیچ بری درس
کتابی دگلدر. تفسیر بیضاوی ایله توضیح استثناء ایدلنسه هیچ بری
شاگرلر ایچون روح، حیات حتی که وجود ویره چک هم ده هیچ بری
اسلامه محبت ایتدره چک، غیرت و حمیت اربابی ایده چک شیرلر دگلدر.
إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ.

(۶) استاذلرم

خاطرلما دیکم استاذلرم طبعی آتا و آتام، هم ده بیوک طوغمه لرم اولسه لر
کړک. خاطرمدده اولانلری ایسه یزنام غلمان افندی ابن ابراهیم الکریمی،
حسین افندی ابن محی الدین الماقتمه وی، محمد حنیف بن بدالقیوم
الشلچلی، عبدالفتاح بن عبد القیوم الشلچلی، محمد بن عبید الله الکیزلوی،
سید علی الظاهر الوتری در. بونلر آراسنده اڭ اوزون ملازمت ایتدیکم
ذات عبدالفتاح الشلچلی اولوب، اڭ آز استفاده ایتدیکم ده حسین
افندی در. حسین افندی دن بر و نهایت ایکی هفته قدر اوقومش اولسه م
کړک. محمد الکیزلوی حضورنده بر قدر قرآن شریف مشق ایتدم، سید
علی الظاهر دن اولیات و بعض احزاب اوقودم.

(۷) کوچروب یازدیغم گابلر

بدان اوچ نسخه، شرح عبدالله اوچ نسخه، قواعد و عوامل برر نسخه منصور حاشیه‌سی باشندن اوچ فورمه بر نسخه، کافیه ایکی نسخه، شرح جامی بر نسخه، زبدة الاسرار بر نسخه، خیالی حاشیه‌سینه اولان سیالکوتی حاشیه‌سی بر نسخه، صادق ابتداء‌سندن دورت فورمه بر نسخه، قصیده منفرجه شرحی، تعلیم المتعلم طریق التعلم، مقدمه جزیه، خالد الازهرینک مقدمة جزیه اوزرنه اولان شرحی، رجوزة السیوطی، عین العلم، مختصر الوقایه، جمله‌سی برر نسخه بونلرنی ایسه هر برنی اوزم ایچون یازدم. لکن بعض وقت کاغذ ناچارلغندن، یا خود قارا بوزوqlغندن، و بعض وقت مدرسه یوشلگی سببندن یازمش گابلرم بوزلنور و شو سببندن ایکنچی حتی اوچونچی نسخه لر وجوده کتورر ایدم. یازدیغم اولان بو شیلر، هر نه قدر «آثار» ده یازدیغم قانغی بر کیمسه لرنک یازدقلری گابلره نسبتله جزئی شیلر ایسه ده، کینه «آز بر

شی! «دیه چک درجه ده دگلدر کلج بالبصر اولان عمر ایچنده بر شاگرد اوشبو کتابلری هم یازوب هم اوقوب عمرنی اوزدرر ایسه آندن نه کبی کالت انتظار ایدلنه ییلور. بو کبی شیلر ایله عزیز عمرلرنی تلف ایتدکچه، باشقه بر فائدهلی شیلر تحصیل ایدلنمش اوله ایدی البته ثمره سی همر کورلش اولوردی. حکمت طبیعیه، تاریخ، کیمیا، جغرافیه، حساب، حدیث، تفسیر، تاریخ تمدن اسلامی، کبی فائدهلی درسلی ویره چک کیمسه لر هر نه قدر یوق ایدی ایسه ده، قرآن شریفی باشندن آخرینه قدر معناسیله اوقودر مرتبه ده شاید بعض بر کیمسه لر تابلش اولور ایدی. ایشته شمسیه، صادق و کاذب ایله اشتغال ایتدکچه هر نه قدر فلسفه سندن محروم اوله رق ایسه ده یالگز قرآن شریفنک لغوی معناسیله اوقومق ده فائدهلی اولور ایدی.

عجیب دگهیدر که بو کونده اوقومیه باشلادیغی بالالره، معلملر طرفندن قلملر حاضرلنوب ویرلیدیکی کبی هر کون املا درسلی ایله شغلندروب

رسم خطلری تصحیح ایدلنور. اما بگا ایسه توبان شلچلی مدرسه سینه
واروب مفارقت ایتدیکم کونه قدر، بر مرتبه اولسون قلم توزاتوب ویرن
و بر حرف اولسون رسم خطی تصحیح ایدن ذات اولنمامشدر. شرح
جامی یازدیغمده آغزدن ایشتدیکه موافق، «مبتداء» و «ابتداء»
کلمه لرنی «میتداء، ایئتداء» صورتنده یازمشم.

(۸) ادبیات ایله اشتغال و غیر احوال

«ادبیات» دیدیکده بو کون ادبیاتنه کوڭلر کتماسون، بلکه بوندن بر قاچ ییلر مقدم اولان ادبیات اوله چقدر. بز ایسه باشقه بر تعبیر ایده چک سوز تاپمادیغمز جهته، آنلری ده «ادبیات» دیه تعبیر ایدرگه مجبور اولدق. بو کونکی ادبیاتمز ایسه بر ایکی کونلک شیء دیه چک قدر یاڭیدر. شاگردلک کونلرمده بر دفعه «اسماعیل حاجی سیاحت نامه سی» ایله «تواریخ بلغاریه» نام گابلردن یازمه نسخه لرنی اله توشروب اوقودم بوندن صوڭ ربغوزینک قصص الأنبیاء سنی، تاج الدین تفسیری، رساله عزیزه و انوار العاشقین، طوطی نامه ایله آلتی پارمق دیه شهرت اولان اثرلرنی مطالعه ایتدم.

آلتی پارمق دیدیکم مناسبت ایله بر شیء خاطر مه کلدی که اگر ده بو یرده یازماز ایسم شاگردلک گایینک بر کاغذینی کوسترمای قالدرمش اولورم. شویله که: استاذمز حضرتلری حج سفرینه کتمکه بر قدر

ھامىسز قالمىشىدىم. مەدرىسە دە اولان خەلىفەلەرنىڭ ھېچ بىرىنە انتساب
 ايتقاي، يالگىز اوز باشمە اوقوب تحصيل ايتدىكم مەدرىسە ايجىندە بىوك
 واقىعەلەردىن مەدود اولور ايدى. فقط بو شىئ ھر نە قدر بىوك قباحەت
 ايسە دە، خەلىفەلەر انتساب ايدىن شىرىكلەردىن توبان درجە دە اولمادىغم
 ايجون، جزاء وىرملەسى لازم اولان قباحەتلەردىن اولدىغى حقندە اتفاق
 واقع اولمادىغى، اورندىن اورنغە سوز تاشوب يوروجى شاگردلر
 (طوغروسى - پوچتارلر -) دن ايشدر ايدىم. ھر نە قدر جىنگىم ايلە بو
 اشنىڭ عاقىبتىدىن قورقۇم ايسە دە، كەندى عادىتە ھمىشە دوام ايتدىم.
 ايدىشلرم اويودقلىرى صوڭ پرده توشروب آلتى پارمق قاراب اوطوردىغم
 وقت ياقەمى الە وىردىم. شويلە **صوتسىكى** اسمىنە لائق اولان قوشتان
 شاگردلر (طوغروسى دە شىيطان يالچىلىرى) كىتاب قولىدە اولدىغى ھالمدە
 باصدىلر و چوق غىرتلر كوستردىلر. «بويلە تفرىع و توبىخ ايتىمكە درسز،
 قباحەتم نە در؟ ..» دىە بىلدىم ايسە دە: «نە كىي كىتاب قارامقەدەسن،

عیلی ایدیكڭ ایله اعتراف ایدرك عذر صورمقڭ تیوش اولدیغی حالده،
هیچ حیاء ایتمای قارشو سویلمکده درس، آرقاڭ بوینه قامچی صورزوب
صالمه م قباحتڭ نه ایدیكنی پیلورسن، اشته قامچی! ...» جوابی آلم.
هر نه ایسه بو اش ایله بر آیدن زیاده محکوم اوله رق طوردم ایسه ده،
صوڭره بر شی اولمادی.

محترم یزنه الحاج غلمان افندی الکریمی حج سفردن کندسیله برابر ایکی
نسخه «وقت» غزیه سی کتورمشیدی. بونی ایسه تمام حرص ایله نچه
دفعه لر مطالعه ایدوب بر شی آڭلامادم دیسه م جائز. هیچ خبرڭ باشی
یوق، آخری یوق! .. (ظن ایدرسه م ابومسلم الخراسانی و یا که
فیروزآبادی بو ساعتده قبردن طوروب چقسه و شو ساعت ایله المؤید،
یا که اللواء جریده لرینڭ اڭ صوڭ عددلرنی اوقوسه، بنم کبی هیچ بر
شی بیلمیه چکلردر!).

(۱۸۸۴) تاریخنده، سنبر ولایتی (شاه میرزا) قریه‌سنده قرآن شریف مشق یتکده اولان شریک درس و اڭ سودیکم آرقاداشم فرید افندی مای یا که ایون آینه اولسه کرک مخصوص بر مکتوب یازمقله (ترجمان) نام بر غزیته نشر اولنمقده حتی بر نسخه‌سنی کندیسی کوروب اوقودیغنی یازدی. کوز نویابر آینه اولسه کرک فرید افندی بزم یانمزه کلدی. (ترجمان) حقنده عریض و عمیق مشاوره‌لر ایدوب، ایکیمز برلکه اداره‌سینه خط یازوب، صوردق. بزلره ایسه اولگی پیلینک اڭ صوڭ نسخه‌سی اولان (۲۷) نچی نومیری کلدی. فقط بو دفعه بز بونی مطالعه ایدوب آڭلادق، حتی بر قدر لذت هم تابدق و مناصفه ایله دورت روبله پاره ییاروب مشتری اولدق. شوندن ایسه بر کونه قدر بر نومروسنی فوت یتمای همان اوقوب کلدیم.

غزیته حقنده مدرسه شاگردلرینک فکرلی نه اولدیغنی و اوقودیغیم ایچون نه قدر سوزلر ایشدوب، دین جهتنجه نه قدر متهم اولدیغمی

سویلییه لزوم یوقدر. بو کونده شهر مدرسه‌لرنده، بر قاچ عدد، ترکی
عربی، روسی جریده‌لر آلتوب اوقولدیغنی کوروب طورمش شاکردلر،
بم یازدقلمه احتمال بر قدر مبالغه صفتی ایله باقارلر.

بالا وقتنده، مدرسه ده برلکده یوردیکمز شاگردلردن بری اورنبورغ
شهرنده دارالمعلمین مکتبنده اوقوب چتوب کندینک روس لسانی
معلمگی ایچون تعیین ایدلن اورنینه واردیغنده یولی مدرسه‌مز اولان
قریه‌گه دوشدیکندن مدرسه‌گه یانمزه کلدی. بزم ایسه شرح مواقف
مطالعه ایدوب اشتغال ایتدیکمز وقت اولدیغندن، هیئت ارض حقنده
روسلرک فکری نه‌دن عبارت ایدیکنی ییلمک قصدیه معلم افندی دن:
«روسلری بر اورنده ثابت می یا که همیشه توبان کتمکله می دیه
اعتقاد ایدرلر؟» دیه سؤال ایتدک. معلم ده: «بن اویله احتماللری
ایشتمادم، لکن اوقودیغمزه کوره یر مشرق جانبه سیر ایلمکده در!»
جوابی ویردی. معلمک سفری عجله اولدیغندن، بز دن مفارقت ایتدی.

بز ايسه فريد ايله شرح مواقف و حاشيه لرينه دخى مراجعت ايدرك
اوزون اوزادى يه بو مسئله حقنده فكر يورتدك. اڭ آخرده ده: «يا بو
افندى هيچ شى بيليمور و يا كه روسلر هيچ شئ بيليمورلر!» ديه قرار
ويردك.

محترم يزنه م الحاج غلمان افندى الكرىمى حضرتلرينك حج سفرنده آلب
كلديكى كتابلى آراسنده «نزهة البلدان» نام بر جغرافيه وار ايمش. بن
ايسه بونى عاريت يوللو مدرسه يه آلب كلمشيدم. بن باشقه بر كتاب ايله
مشغول اولديغم ساعته فريد افندى نزهة البلداننى كندى بولمسه
آلب كتدى. دورت بيش ساعت صوڭره، ايشك بيكلب ياتيديغم وقت
طشره دن فريد افندى، كلمكله، «مهم بر واقعه وار» ديه رك اوت
ياندردى.

بن: نه وار برادر!..

فرید: بولندیغمزیر یورمکده، قویاش ایسه بر اورنده تیک طورمقده
ایمش، نیچوک مهم خبرمی، اشاناسزمی؟!...

بن: لطیفه ایتمکده سن!

فرید: درست ایشته کباب! ..

بن: اوشبو کتآبد می سویلش خطاء آگلآمادکئی!.

فرید: ایشته بو یرده، خطاء آگلآمادم، دخی برابر مطالعه ایدالم، دلیللری
آچیق بئم کوکلم تمام قناعت ایتدی.

بوندن صوگ برلکده مطالعه ایدوب، فریدک طوغری آگلآدیغنی بیلوب،
عقائد دوانی اوقودیغم وقت اگ ایلک اوله رق قویاشک بر یرده طوروب
ده یر یوردیکی ایشتدم. یارین یش قدملردن مرکب اولان بر مجلسده
بونى سویلب باقدق ایسه ده قبول ایدن اولمادی، بلکه: «اویله سوز
درست اولسه تون وقت بزلر توبه تاقته سنده یورمک ده اولان تاراقانلر
کبی باش توبان یورمککمز لازم کلور، بز نیچوک یغلوب توشمایمز،

ایرماق، یلغه، دگیزلر نیچوڭ توکلی طوراً!...» دیه کولشوب اوزمزن
مسخره ایتدیلر. فرید افندی یه: «بن بونلر ایله مناظره ایدشمازگه قرار
ویردم، زیرا بو مسئله حقنده بزده بو کونده تمام مستعد دگل، بو
کیبلرنی سویلرگه بونلرده اهل دگل» دیدم. فرید افندی ایسه: «بونڭ
خلافچه اوله رق بن مناظره ایدشه چکم، بونلری الزام ایتک قدر لذتلی
اش یوقدر» دیدی. لکن بن هم مناظره دن توقتالا آلامدم. قانغیسی بزدن
کولدی، قانغیسندن بز کولدک.

مذکور نزهة البلدان کتابی بر دفعه دگل بلکه بر قاچ دفعه لر مطالعه
ایتدم. جغرافیه فنی ایله بر قدر آشنا اولمقلغمه باشلاب شو کتاب سبب
اولدی، صوگره ایسه تورلی تورلی اثرلر کورددم.

بر وقت روسچه اوقورغه هوسم توشدی. بو اوقومق ایسه رسمی مدرسه لرگه
کروب تربیه آلق دگل بلکه یاشم یگرمیدن اوزدیغندن صوڭ اولوب
آنچق آدریس یازا بیلورلک قدر اوقومق ایدی.

لكن «خلقك بوزلور ديه قورقام» ديه والدم حضرتلری اذن ویرمادی،
 آنك اذن ویرمادیکی اشلره عمرمه کرشما دیکم ایچون، شویله حالده قالدیم.
 مدرسه ده هیچ اشسز کوب جایلرنی کچردم، اگر ده دورت یش جای
 اجتهاد ایله برر مقتدر کیسه دن اوقومش اوله ایدم، البته بو کونلرده
 بیوک بر فائده سنی کورمش اولور ایدم. زیرا انسان تحت اداره سنده
 معیشت ایتدیکی دولتك لسانی بیلماز ایسه، تام انسان عد ایدلمز. بو دار
 محنتده آدم اوغلی باشینه نه لر کلهاز؟ اگر ده اورمان آراسنده یا که تاغ
 باشنده عزلت ایدوب یاتور ایسه، آنا لسانی بیلما دیکی ده کوب ضرر
 ویرماز. اما شهر و قریه لرده خلق ایله برلکده معیشت ایدن کس ایچون،
 آنا دیلندن ماعدا بر ده دولت دیلنی بیلک اهم المهمات ایدیکی
 شبهه سزدر. اوشبو سبب ایچون بالالرمی حاجت دفع ایدر قدر روسیجه
 تحصیل ایتدردم.

بو سوزلرم معاذالله والدمه مخالفت عد ايدماز. زيرا اگر ده والدم
حضرتلری کله چك بر كونده روسچيه نه قدر محتاج اوله چغمی و
زمانلرك نه روشلره منقلب اولنه چغمی بيله ایدی، بر آز غنه دگل حتی
بنی ریالی، غیمنازیه، اونیورستتله قدر ایرشمکه مساعده ایتمش
اولوردی. اگر ده والدم قلیندن روسچيه اوقومق فساد اخلاقه سبب
اوله چق دیه بیلسم ایدی، بالالرمه حتی بر حرف روسچيه اوقودرغه
راضی اولمامش اولوردم.

جماعت ایله نماز اوقولدیغی وقت روس قدر روسچيه اوقویان ذاتلر برلکده
نمازه اشتراك ایتدیكلری حالده، روسچيه اوقومامش سوداگرلرك «طهارت
یوق!..» دیه تمام راحت اوطوروب قالدقلرنی اؤفا شهرنده مجلسلرده
كوب مرتبه كوردك. هر تورلی عملر نیته كوره در. بنی روسچيه
اوقوتمادیغنده والدم حضرتلرینك نیتی گوزل ایدی، شول جهتدن

حسابسز مأجور اولسون! بالالرمه روپچه تحصیل ایتدرمکده بنم هم نیتم
 گوزل ایدی، گوزل نیتمه کوره جناب الله بنی هم مؤاخذه ایتاسون!
 مدرسه ده وقت کتاب کوررگه حسرت چیکوب عمری اوزدردیغم
 ایچون اوفایه کلدیکمده دیشم و طرناغمدن آرتدروب کتاب جمع ایتدم. بو
 کونده ایسه مجلد اولان کتابلرم، دفتر موجبنچه تخمینا (۵۰۰) مجلد در.
 بو کتابلر آراسنده تاج العروس، نیل الاوطار، قاموس اعلام، اغانی کبی
 بیوک کتابلر وارددر. بو کتابلرنک کوبسنی ایکی و اوچ کره لر قاراب
 چقدیم. ظن ایدرسه م کتابلرمدن مطالعه ایتنادیکم یرلری یوقدر. و مع ذلك
 خاطر سزلك بلیه سی ایله کوکلده بیک آز سوز قالور. حتی برنی بیلدیکمده
 ایکیسنی اونودرم. و مع ذلك بویله مختلف ذاتلرنک کتابلرنی قارامق
 اخلاقی اولگی حامله کوره شول قدر تعدیل ایتدی که، جناب الله
 شکرانه دن عاجزم. انسان اگده یالکز ایکی اوچ ذات کتابنی کورروب
 آنلر رأینه گنه واقف اولور ایسه، غایت فنا و ضرری بر تعصب آستونده

اولور ایش. ایلک حاملده بن شویله ایدم. صوڭره ایسه مختلف افکارلی
فیلسوفلر، و بر برینه تمام ضد رأیده اولان ادیبلر، تورلی مذهبیره منسوب
اولان فقیهلر کتابلرنی اوقوب، مجموعسندن بر تربیه آلم که بونک
سایه سنده:

«لا اله الا الله محمد رسول الله» دیان کیمسه لرک جمله سی مسلمانلر
اولوب، دین قارنداشلرم؛ آتامیز آدم ایله آنامز حوادل تارالان خلق
جمله سی قان قارنداشلرم اولوب، هر برینه گوزل معامله لازمدر؛ رسول
اکرم طرفندن بیان و تعیین ایدلمیان مذهب لرک هیچ برینک قوت و حکمی
یوقدر مسلمان اولدقلری صوڭ جمله سی برابر در؛ دیه بر فکر تحصیل
ایلدیم.

إذا رجع الحکیم الى حجاه

تهاون بالمذاهب و ازدره

(۹) اعتقادلرم

مدرسه‌لرده، خصوصاً قش کونلرنده شاگردلر طرفندن جن کورملک بالالر جنلانوب خسته‌لنمک، آنلرنی اذان اوقوب اوشکرمک، اول وقتلرده عادت حکمنده ایدی. جنلی بالالردن «کیمنی کوردک آیت؟!» دیه صوروب، اگرده برر کشتی اسمنی آیتور ایسه، آنک اسمنی کاغذگه یازوب یاندرلرلر، آیتماز ایسه «نه ایچون آیتیورسن، یوقسه آیتورگه می قوشمیورلر، یانکده کیملر وار، کورکه کیملر کورنه در؟!...» دیه اقروب، باغروب قورقتورلر حتی بعض وقت یاگاکلرینه اوک صولینه صوغوب جنلی بالالرنک کوزلرندن اوتلر کوسترلرلر ایدی. تونله طشقه چقغان بالالر، بر وقت چرچوکلوب یوگروب کرلر «آشخانه ده جن کوردک!» دیه تتر قالدراشوب یاتورلرلر ایدی. الحاصل مدرسه‌لر بتون بتونه جن مملکتی اولوب، شاگردلر ایسه بونلره اسملر آلمش کیمسه‌لر صفتیله طورلر

ایدی. خلیفه‌لرده: «کتاب قرآن کوب اولان اورنده جن کوب بوله»
 دیپورلر و بالالرنی هر وقت جن ایله قورقتورلر ایدی.

مدرسه دنیاسنده، بویله قورقورلر سببندن، خسته‌لکر زیاده ضررلی
 اولدیغنی فکرلب: «جن کورمک سوزلری بوش سوزلردر، جنلردن آدم
 بالاسینه بر قورقونچ یوق، بن ایسه نیچه قشقر بو مدرسه‌ده طوروب، بر
 مرتبه اولسون جن کورمادم و آنلردن بر ضررده اولمادی، بوندن صوڭ
 هم اولمیه‌چقدردر، بتون مدرسه‌ده اولان جنلری قووب ییاره‌چکرا!» دیه
 هر وقت سویلر ایدم. بوندن مقصود ایسه یالکز بالالر آراسنده اولان
 قورقورلری و جن حکایتلرنی بتورمک و قوتندن توشرمک ایدی. فقط
 موسمز سویلنلان سوزلر هر وقت اوت توتاشمش داری قیلندن کوتارلب
 کتدیکندن بنم سوزم ده سرعت عجیبه ایله تارالوب بیوک اثر پیدا ایتدی.
 حتی که بعض خیرخواه اولان ایدشلردن بویله بر سوزی سویلمه‌ملی
 ایدی دیپانلر اولدی.

هر نه ايسه مذکور سوزی بر مرتبه دگل کوب مرتبه سویلش
 اولدیغمدن انکار ایتک جائز دگل ایدی. نه حکمه مبنی سویلیدیکی بیان
 ایتکده هم بر فائده کورلماز ایدی. بناء علیه مذکور سوزی اعتقاد ایله
 سویلیدیکی اعلان ایتدم والسلام! مخالف طرفندن: «آگا شیطان ده
 جواب تامماز!...» دیه سویلندیکی ایشتولدیکندن قلبمه بیوک بر قوت
 حاصل اولمشیدی و شو سبیدن هیچ کیمدن قورقوب طورمازغه قرار
 ویردم.

الحاصل: «خسته لکلرنک سبیلری جنلر دگل، بلکه حفظ صحت
 قاعده لرنی رعایه سزلک هم ده جنلرنک آدم بالاسی ایچون ضرر
 ویره چکلری ثابت دگل، صندوقلرده اولان آچقه لرنی، آز بارلرده اولان
 آتلرنی اوغرمیان جنلر نیچون آدم بالاسینه خسته لک ویرسونلر و ضرر
 کتورسونلر، بالالرنک جنلنولری جنلردن دگل، قورقولرندن!...» دیه
 طوغریدن طوغری بو دعواده اولندم.

هر نه قدر: «قرآن شریف جنلر وارلغندن خبر ویرمکه در، ایدی قرآن
 اثبات ایدن بر شینی نه دلیل ایله انکار ایدرسز!» دیانلر اولدی ایسه ده:
 «قرآن شریف ایسه جنلرک وجودلرندن و بعض پیغمبرلرگه معجزه ایچون
 بعض عمللرده اولندقلرندن خبر ویرر، آندن ایسه، آنلرک بو کونده ده
 خسته لکله سبب اوله چقلری لازم کلماز!» دیه مدافعه ایدر ایدم.
 بو بابده اولان نادره لرم آز دگلدر. لطیفه اولسون ایچون بعض برلرنی بو
 یرده یازاچغم: (۱) قش اورتاسنده شاگردلرک اڭ کوب اولان بر
 وقتنده، مدرسه کورشیسی اولان محمد شاه مونچه سنده بر بالا آغلادیغی
 داوش کلور. بر هفته دن بیرو یاغلیان صالقون مونچه ده تون ساعت
 طقوز، اونلرده بالا داوشی ایله آغلامقده اولان نرسه نڭ جن ایدیکنده
 هیچ کیمک شهبه سی قالمای بڭا خبر ایتدیلر. بن ده چقدم. «اگر ده
 مسئله نی شول حالچه قویار ایسه م، صوکره جن قورقوسی بتون بتونه
 شائع اوله چق و بالالرده هیچ کورمادکلری جنلری کوروب خسته

اوله چقلر ده درس لرندن قالوب، بعضلری اولرینه و بعضیلری ده آخرته کیده چکلر» دیه تبع ایتیه باشلادم. مونچه صالحون اولوب حتی ایشک و ترزه طوغرولرنده بوران صوڭنده ایزده صالنامش. اوت یاندرلنوب مونچهنڭ ایچینه کرلدی و بر چوق تفتیش ایدلیدی صوڭ قیق آستونده و توبه سنده اوطوروب طورمقده بر یابالاق کورلمسیمی؟ ایشته بالالر آغلاوی قیلندن مونچه توبه سنده صایراب اوطوروچی اوشبو پهلوان ایمش.

(۲) هیچ نماز وقتی دگل ایکان بر ساعت تونده مسجد ترزه سنده اوت کورنور. ایدش لر ایله چقوب کوردک. جن ایدیکنده شبه اولنمیان بو واقعه، تفتیش صوڭنده یاروم چاقروم یرده اولان براونی ترزه سندن عکس ایدرک توشمش اوت یاقیتسی ایدیکی معلوم اولدی.

(۳) کوزکونی قارانغو بر تون ایچنده مسجد مناره سنده یاقیتلیق کورنور. جن ایدیکنی اقرار ایتدرمک اوزره بڭا کوستردیلر. «جن دگل ایدیکنده

شېبه یوق، لکن تفتیش ایدرگه اویقوم مانع» دیهرک اورنمده
 بورکانوب یاتدم. ایرته سی کون مدرسه لرده بر گورلتی قوبمش هر قفادن
 بر سسلر چقار، هیچ کیم هیچ کیمک سوزنی ایشتماز. نه کبی واقعه
 اولمش؟ کوچ حال ایله بیلندی که: فلان خانه ده طوروچی محمد ولی
 کندی ایبدشلی ایله برلکده تون اورتاسنده مسجدگه واروب مناره ده
 اولان کوگرچینلرنی طوتوب بر قابیغه تویاب آلوب قایتمش و بوغازلاب
 ده آشخانه ده پشروب قوشتانلق خدمتیه یوروچی کیمسه لری دعوت
 ایتمکله آشامش. هر نه قدر بو اشلرنی غایت گیزی صورتده اجرا ایدرک
 و سر اولنه رق صاقلانلهاسنی محکم عهد ایتمش ایسه ده (کل سر جاوز
 الاثنین شاع) مصداقنچه، قویاش طوغدیغی ایله برابر واقعه ده بتون
 مدرسه لرگه شاع اولمش. کوگرچن چورپه سندن محروم قالان بهادرلر:
 «کوگرچن کبی عزیز مخلوق خصوصاً مسجد مناره سنده مجاور صفتیه
 کون کیچرن قوشلرنی ذبح ایتمک آدم قتل ایتمک ایله بر درجه ده در،

بونڭ ايچون محمد ولي و يولداشلىرى هر تورلى جزاغه مستحقلردر» ديه بر
 ساعت وقت اوزدرماي اوسدراپ حضرتكه آلب وارر ايچون
 شاولارلر، كوگرچن ايتندن رزقلىر اولانلرده: «قويكز، حضرتنڭ
 مزه سنى يياروب يورمه كز!» ديه مدافعه ايدرلر ايمش. هر نه ايسه بزلر،
 تونده كوردىكمز مناره ياقتيسى آچيلرنڭ شمع ياقتيسى اولديغنى آڭلادق.
 ۴) بر تونده آتخانه ده چاژ چوژ اوله رق قازانلر يالانديغى خبرى ظهر
 ايدر. بوگا ايسه بعض بر بالالرك اوت كوردكلى ده قوشلنوب هر نه
 ايسه عموم مدرسه خبرلى نظامى اوزره نه سويلنور ايسه جمله سى تصديق
 ايدلنوب، آتخانه ده قازان يالاب يوروجى جن ايدىكنده شبه اولماز.
 ايسته نفير عام اوله رق بتون مدرسه شاگردى چقوب، برسى آردينه برى
 صغنارق، آتخانه نى محاصره ايدرلر و جمله سى آية الكرسى اوقويه رق
 نتيجه يه منتظر طورلرلر. اكرده اوشبو وقت، اوستنه ده ايچى طشقه
 آيلاندرلمش تون كيوب ده باشنه ده شكر باشنه كيدرلمكه اولان

اوچلى كاغدى قويوب بر آدم آتخانه دن كورنمش اوله ایدی، بتون شاگرد قورقولندن حتی اولدن چقوب قاجارلر ایدی. لکن بویله بر قورقنچ یرنده ده مدرسه كورشیشی اولان غوباش قارتنك آق ایتی كامل وقار اوزرنده ایشكدن چقوب، بهادر سر عسکر مثالنده آقرنلق اوزرنده یولینه کیدر، محاصرلده یول ویرمیه مجبور اولورلر و بر سوز دیمیه جسارتلری یتماز.

اوشنداق كوره نه و كورمچیلره اشانلق بنده هیچ یوقدر. تن تارتمق، سغر وقتنده كشی اوچرا دیغندن بر حکم چقارمقدن، كونلرک و ساعتلرک نحس اوله چقلری بگا كوره خرافات جمله سندن در. دوشلرگه اصلا اهمیت ویرمیورم، پیغمبرلر و یا که اصغیاء کرام دوشلرندن باشقه لرنی: «تاوق دوشینه تاری کره!» دیمکله تعبیر ایتکده یم.

(۱۰) شاگردك كونلرمناڭ بعض بر مهم حادثه لرى

۱- (۱۲۹۰-۱۸۷۳) ده رجب ۱۰ نچى چهارشنبه كونى (آغوست)

ده انكاز موهوبه بنت رمقل بن مقصود وفات اولدى و كيچوچات قريه سى مقبره سنده دفن اولدى. جنازه سینه مدرسه دن قايتوب يتشدم.

۲- (۱۲۹۵-۱۸۷۸) ده بخاراغه سفر ايتك ايچون حاضرلندم و يولچيلر

ايله برلكده (پيتروپاول-قزىلجار) شهرينه كتمك نيتيله مينزله گه واردم.

فقط بعض بر مانعلر ظهور ايتديكندن بو مراددن واز كيچوب كيرو

قايتدم و بخارا فكري بتونه كوڭلدىن چقاردم.

۳- (۱۸۷...-۱۲۹...) ده قش اورتاسنده اوچ آى مقدارى تير

خسته سى ايله ياتدم. حساتمدن اميد قالميان وقتلر اولديغنى سلامتلنديكم

صوڭره ايشتدم. اگر ده شول وقتده ارتحال ايتش اوله ايدم، چوق

بختيار اولمش اولوردم، فقط بيوك اوزار تحمل ايده چكم قسمته وار

ايمش.

۴- (۱۲۹۸-۱۸۸۰) ده برنجی نویابر (۱۰نچی ذوالحجه) ده المت

قریه‌سنه واروب عسکرلک خدمتی نظامنه موافق معاینه ایدلدم و
صلاحیتلی کورلما دیکم سببندن تمام عفو اولندم صوکره‌سنده بو طوغروده
خیلی آغرلقلره دوشدم ایسه ده، فضل الهی ایله سلامت اوله‌رق قالدیم.

۵- (۱۳۰۲-۱۸۸۵) ده ازدواج ایتدم.

۶- (۱۳۰۴-۱۸۸۷) ده اویا شهرینه واروب امامت منصبی ایچون

عرضحال ویروب، شوال آینده امتحان ایدلدم و امام خطیب هم مدرس
درجه‌سنی مبین اولان ۱۹نچی ایون ۲۴۸۶ رقم ایله شهادت نامه آلدیم.

۷- (۱۳۰۵-۱۸۸۸) ده شوال (۲۹)نچی دوشنبه کون (۲۷)نچی

ایون) پیتربورغ شهرینه سفر ایتدم.

چیس‌تاپول شهرینه قدر والدم حضرتلری برلکده واردی. چیس‌تاپول

شهرندن پاراخود ایله ولغه بوینچه واروب (ریبینسکی) گه توشدم آندن

ایسه تیر یول ایله (پیتربورغ) شهرینه واردیم. پیتربورغده مشهور بعض بر

باغچه‌لر، سرايلر، تياترولرني كوردوم (ايساكيفسكي-صابور) ني تماشا
ايدوب مناره سينك اوچينه قدر بندم. خاطرمدە قالدیغينه كوره يردن
حساب ايدلديكنده، بنم طوقتاديغم اورن (۶۰۰) باسقچ ایدی. بوندن
بالطيق دگیزی صحرا مثالنده كيڭ اولوب طورر و ير طرفده ده
(كرونشتاد) شهرلرینه تکرار واروب يوردوم و اوشبو سفرده فيلسوف
الاسلام اولان شيخ جمال الدين الافغاني حضرتلری مجلسلرینه كروب،
عديلسز اولان التفاتلرینه مظهر اولدم.

(۱۱) هم معلم هم متعلم

شرح عقائد اوقوب يوردىم وقت ايدى محترم استاذمز كندىنك عبدالرئوف نام اوغلى ايله قز قارنداشينىڭ اوغلى اوقوتور ايچون بگا تابشردى. بونلرڭ برسى شرح جامى و ايكنچيسى ده نموزج و مختصر الوقايه اوقومقده ايمش.

شاگرد اولهرق يوروب ده، بر ساعت ايچنده معلم اولق بزم مدرسه لرمزڭ هپسندە نادر شيلردن دگلدر. بن ايسە دگل پيلهادىم شيلرى، حتى پيلدكلمى دە پيلدررگە اقتدارم يوق ايدىكنى اولگى درس ويدىم وقت آڭلادم. محال بر فرض اولهرق: «بونلرە سبق ويدىكى كاشكى برر دفعە اولسە دە استاذ اوزى قاراب اوطورسە بن دە آنڭ حضورندە درس وىرسەم، صوڭرە استاذ آولاڭقە بنى چاقروب، فلان اورنى شويلە اصلاح ايلە، اوتەڭى ىرڭى شويلە اجرا ايت دىە بر تنبيه دە اولنسە ايدى!» دىە غبطە ايتدم. لکن بز دە استاذلر ايلە بو كپى اشلردە

قارشو کلوب سويلشمك عادت اولمايىغي ايچون بو فكرى طشرويه
چقاررغه ممكن دگل ايدى. كوب ييللر صوكره دن بيلدم كه «علم
تربيه» اڭ بيوك بر فن ايمش. بونده ايسه تطبيقاتى ايله سبق اوقوتمق و
عموما شاگرد تربيه ايتك قاعدهسى بيلدرلر ايمش.

هر نه ايسه بن بونلره معلم اولديغم حالده كندى كنديمدن هر كون
درسنى حاضرلب اوقوتيه باشلادم. بو كونه قدر مدرسه ده اولان نظام
ايسه شاگرد كافيه طوتوب اوطورر، استاذ ايسه كافيه درسى ويرديكنده
ملا جامى نى تماما كنديسى اوقوب، آڭا عصام، عبدالغفور، عبدالحكيم،
عصمت الله كجى شيلردن بحثلر جوابلر تقرير ايدر ايدى. هم مختصر
اوقوچى شاگردلره استاذ، قهستانى طوتوب قال و قيل و فيه رمزلى بر
قالدرماى حتى تابشمقلىرینه قدر اوقور ايدى. بن ايسه بويله درس
اوقوتمق شاگردك ذهني تمام آشدرمق ايدىكنى كنديمه تجربه
ايتديكمدن خالص ملا جامى و خالص مختصر الوقايه اوقودرغه يابشدم.

حتی چکن سقبلرنی شاگردلرک اوزلرندن دگللاتور و ککابلرنی یابدروب نه سویلادیکنی اوزلرنندن تقریر ایتدرر ایدم. بو قاعدهنک غایت فائدهلو ایدیکی تیز کوندن معلوم اولدی. شویله که صوبرانیه غه امتحان ایدلنورکه وارر نوبت یتدیکنده کوب شاگردلر اورن دن اورنغه مختصر کوتاروب اوگرانوب یوردکلری حالده بنم شاگردلرم مختصردن اوقوب امتحان ویرمکدن اورکمالز ایدی.

شاگردلرمدن بری امتحانغه وارمق لازم کلوب اول وقت، فرائض اوقومغان شاگردلر امتحان ایدلمک خبری چقدیغندن، شاگردمه فرائض اوقوتمق ضرور اولدی. بو وقت کندی کندیمدن درس آلق اصولی ایله سراجیه اوقودم و هر اوقودیغم درسی شاگرده اوقودر ایدم. بو سایه ده شاگرد امتحان طوتوب کلدی، بن ده بو فن ایله آشنا اولدم و اوقودیغم درسلر محکم صورتده قالسون ایچون «التحریر المصفی» نام ترکیچه بر رساله یازدم. بو اثر مطبوع ایسه ده هنوز کوره آلدیغم یوقدر.

«رساله يازدم» دیدم ده کیچدم بو رساله نی یازمق بنم ایچون بیک بهالی توشدی. زیرا بویله بر شی ترتیب ایدر ایچون علم حساب بیلک شرط اولدی. بن هر نه قدر رقلرنی درست قویه بیلور ایسه ده علم حساب قاعده لرینک هیچ برندن خبرم یوق. بونی ینگل گنه اوگرنور ایچون کشی ده یوق. استاذ حضورینه واروب بویله حاجتی سویلک ممکن دگل. حسابدن نه کتابی وارلغنی ده بیلورگه یول یوق. ایشته بو فکر ایله حیران اوله رق (المث) قریه سنده اولان یارمینکه گه (بازارغه) چقدیم. طوغری کتآب کبتنی ایزلب کیتدم ایسه ده، یوسف کتآبی، بدوام، آخر زمان، طاهر ایله زهره، بغایت عاشق، مردکه کتکان خاتون و غیرلر مبدول اولوب، بنم حاجتم دفع اولنه چق بر شی تابلهادی.

بوندن آز بر زمان صوڭ، بر کیمسه النده قزانده باصلمش «حسابلق» نامنده بر کتآب کوردیم. مگر ده بو اثر قزانلی عبدالقیوم افندی عبد الناصر اوغلینک ایمش. کتآبک صاحبی بو اثرک قیمتی و بنم نه درجه ده

اشمه ياراديغنى تقدير ايده آلماديغندن، بىم صوراومه كوره صاتميه رضاء اولدى. بىن ده جىمىع ملكمده اولان آقچىمى ويرىك بونى صاتون آلدىم. ظن ايدىرسه (۲۵) يا كه (۳۵) تىن ايدى. بو كىتابى هم هر كون درس ايدىك كندى كندىمىدن اوقوب علم حسابىك اىك مهم و اىك برىنجى اولان قاعده لى ايله آشنا اولدىم. بو جهتن هم كىتابى يازدىم هم باشقه لره اوگرتدىم. شول پىل اىچنده مىدرسه اىچنده اولان ياش شاكدلر آراسنده ضرب، تقسىم، جمع، تفرىق، قاعده لى بىلىيان ذات آز قالمىش اولسه كىك.

گويا شهر فتح ايدوب كىمىش بر قهرمان قىبىلندن: «ايدىش! طرشه طورغاچ (دى)نى چقاردىم يىت!...» ديه برىرىنه شىهر ايدوب يورمكه اولان كورك قدر سقاللى شاگردىك ماهىتلىرى حقنده پرده كوتارلوب، حتى اىك توبان درجه بالالره قدر بونلرىك اولچا لى معلوم اولدى.

(۱۲) ایلباك قریه سنده امامت

(۱۸۸۹-۱۳۰۶) ده شوال ۳۰۰۰ نچی (۲۱۰۰ نچی مای) یکشنبه کون
استاذلر و ایدشلر هم کندیمدن اوقومقده اولان شاگردلردن الحاصل
بتون مدرسه دن یاسندن مفارقت ایدرک (کیچوچات) قریه سنه قایتدم.
۲۷۰۰ نچی شوال (۱۴۰۰ نچی ایون) چهارشنبه کون عائله م ایله، امام اوله چق
قریه اولان (ایلباك) گه هجرت ایدوب کتدک. (مینلیبای) قریه سنده
یزنه مز و آبصطامزی زیارت ایدوب، ایکنچی کونده (ایلباك) گه
ایرشوب، محمد سلیم بن ایوب نام کیسه نك مسجد قارشوسنده اولان
خانه سنه نزول ایتدک. شهر ربیع الاول ۱۰۰۰ نچی (۲۳۰۰ نچی اوکتابر)
دوشنبه کون اوز خانه مزگه کوچدک. بر دانه مکتب هم یتشدروب شهر
ربیع الاخیر ۲۰۰۰ نچی شنبه کون سبق باشلادم.

اوا شهرنده جمعیت شرعیه ده خدمت ایچون تعیین ایدلدیکمدن)
۱۳۰۸-۱۸۹۱) ۱۰۰۰ نچی رجب پنجشنبه کون (۷۰۰۰ نچی فورال) ایلباك

قریه سنه وداع ایدرک چقوب کتدک. (ایلپاک) ده طورمقمز (۲۱) آیدن
بر مقدار زیاده، یا خود (۶۲۷) کون اولدی.

اؤفا

(۱۸۹۱-۱۳۰۸) ده ۲۰نجی رجب (۱۷نجی فورال) اؤفا شهرینه
کلوب یتدک و ایکنچی کون اورنبورغ جمعیت اسلامیه محکمه سنه
کروب، اعضالق خدمتی باشلادق. شوندن ایسه اوشبو کون گه قدر
مرتب وقت کچروب طورمقده مز. اؤفاغه کلدکمزده جلال الدین بن
تاج الدین المقصودی خانه سنده طوروب ۱۳نجی مارتده وسکره سینسکی
اورامده کازلوف یورتنه کوچدک. ۱۸۹۲نجی ییل ۲نجی نوپا برده
قرولسکی اورامده ایوانوف خاتونی یورتنه کوچدک ۱۸۹۴نجی ییل ۴نجی
آؤغوستده مذکور اورام ایله ایلینسکی اورام پوچماغنده نیکیتین یورتنه
کوچدک ۱۸۹۵نجی ییل ۱۰نجی فورالده اسلام یتیملیری و شیخ
فانیلیری طورمق ایچون وقف اولان بنانک مسجد یناشه سنده اولان

خانہ سنہ کوچدك. ۱۸۹۶ نچی پیل ۲۵ تچی فورالدہ وسكره سینسكى
اورامده ویدینایوف خاتونی یورتنه کوچدك. ۱۸۹۷ نچی پیل ۱ نچی
آریلدہ تیغرافی اورام ده ۶ نومیرلی اولان بیرئوقوفسكى یورتنه کوچدك.

(۱۳) سیاحت

اوپا شهرنده طورديغمده، اوشبو كونه قدر (اورنورغ) شهرينه ايكي مرتبه، وطن اصلي اولان (كيچوچات) هم ده (چوبطلي) قريه لرينه، برلكده اوچ مرتبه (بلغار) شهرى خرابه سينه بر مرتبه يوروب كلدم. جاي كوننده اوله رق اڭ ايلك (توبان شلچلي) قريه سينه واردم. بونده ايسه برلكده عمر سورمش ايدشلمى، نيچه پيل برابر اوقومش شريكلمى، مدرسه ده طولى اولدقلى حالده كوررم، فكرى ايله جنت كه چاقلمش بر كيمسه كبي شادلىق و محبت اوزره كلمشيدم. فقط كلديكمده نه كوره يم، كوگلمده اولان كسلرڭ هيچ برى يوق. آتلىر يرينه بتون بتونه تانماديغم خلقلر طولمش. شو درجه ده مأيوس اولدم كه بيان ايدرگه اقتدارم يوقدر. اوشبو وقت:

بلاد بها كنا و كنا نحبها

اذ الناس ناس و الزمان زمان

يېتىنى اوقوب تىمىل ايتىدىم. دىيانىڭ اشى يىغولغانى تاراتىق، تاراتولغانى
يىغمىق ايمىش! ...

(۱۴) رسمی ترجمه

اڻ سوڻ ڪرڻ جي مرتبه اولهه، اوريونوڻ صوريانيه محڪمه سي طرفدن)

۱۹۰۳) ڇي پيل ترتيب ايڏن رسمي ترجمه صورتى بودر:

آخوند رضاء الدين نغزالدين و بو ڪونده اوريونوڻ دين محمدى محڪمه سنده

چلين، باشقرد قومنه منسوب اولوب (۴۴) ياشنده در. مذهبي اسلام.

«طرشلق ايچون» ديه يازلمش بيونلق ڪموش و آلتون ميداللى وار،

استانيسلافسكى لينته اوزره. خدمتى برابرينه تعيين ايڏن ييللق وظيفه سي

۸۰۰ روبله در. بوگله اويازى ڪيچوچات قريه سنده آغاچ يورتي

اولوب، شوندان باشقه نه اوزينڻ و نه خاتونينڻ املاكى يوق. بوگله

اويازى (نيژنى چرشل) آولنده اولان مدرسه حضورنده اوقومشدر.

بوگله اويازى (ايلباك) آولى خلقينڻ صايلاولرينه ڪوره سامار ولايت

محڪمه سي طرفدن (۱۸۸۹) ڇي پيل ۱۱ ڇي ايولده «امام» ديه تصديق

ايڏندى. اوشبو درجه سنده (۱۸۹۱) ڇي پيل ۲۴ ڇي آوغوستنده

«آخوند» لق عنوانی قوشولدی. (کیچوچات) خلقینک صایلاولرینه بناء داخلیه نظارتینک رخصتی ایله مذکور ولایت محکمه سی طرفدن امام، جامع اوله رق (۱۸۹۴) نچی ۳۰ نچی ینوارده کوش و (۱۸۹۷) نچی پیل ۱ نچی ینوارده آلتون میدال ویرلدی. غاصودارستیویننی ساوہت طرفدن مرافعه ایدملکه ایمپراطور طرفدن (۱۸۹۰) نچی پیل ۹ نچی ینوارده تصدیق ایدلن نظام موجی اورنبورغ مفتسی طرفدن تقدیم ایدلن رک، داخلیه نظارتی طرفدن، اورنبورغ دین محمدی محکمه سنه اوچ ییلدن اوچ ییله اوشبو روشحه نصب اولندی:

۱۸۹۱ نچی پیل ۱۲ نچی ینوارده: (۱۸۹۱-۱۸۹۳) ییللر ایچون

۱۸۹۳ نچی پیل ۱۹ نچی نوایرده: (۱۸۹۴-۱۸۹۶) ییللر ایچون

۱۸۹۶ نچی پیل ۱۱ نچی دکابرده: (۱۸۹۷-۱۸۹۹) ییللر ایچون

۱۸۹۹ نچی پیل ۱۰ نچی دکابرده: (۱۹۰۰-۱۹۰۲) ییللر ایچون

۱۹۰۲ نچی پیل ۵ نچی اوکتابرده: (۱۹۰۳-۱۹۰۵) ییللر ایچون

پاڅود يورمادى، صوغشده اولمادى. حکم آستونده قالدیغى يوق،
خدمتندن بوشانوب، آتپوسقه آلب يوردیكى يوق، غراژدانسكى چینی
ده يوق.

(۱۵) عائله

(۱) (۱۸۸۵-۱۳۰۲) ده مینزله مضافاتی (چوبطلی) قریه سنده آخوند

عبدالناصر تحفت الله اوغلی قزی نورجمال ایله تأهل ایتدم. اهل طرفندن

کندینک آتاسی و بنم طرفدن هم والدم مذکور قریه ده شهر رمضان

۹نجی دوشنبه کون (۱۰نجی ایون) اجرای عقد نکاح ایتشلردر. نکاحمز

ایسه چوبطلی قریه سنه مخصوص اولان ۲۵نجی نومیر میتریقه گه ۱۰نجی

ایون و ۵نجی نومیر اوزرنده یازلمشدر.

(۲) کندیم ولادتنگ بشنچی کونی تاریخیله کیچوچات قریه سنه خاص

اولان ۷نجی نومیر میتریقه ده ۱۸۵۹نجی ییل ۴نجی ینوار و ۳نجی نومیر

اوزرنده یازلمشم.

(۳) اهل نورجمال عبدالناصر قزی (۱۲۸۳-۱۸۶۶) ده شهر ربیع الاول

(ایول) ده دنیاه کلشدر.

۴) عبدالرحمن، آناسی (چوبطلی) ده طوردیغی وقت (۱۳۰۴)

۱۸۸۷) ده (۲۲) نچی جمادی الاخیره جمعه کون کیچنده (۵) نچی

مارت) دنیاغه کلدی. لکن بر قدر مساهله‌گه مبنی والدمز

(کیچوچات) اولینہ مخصوص اولان ۱۱۴ نومیرلی میتریقہ‌گه ۲ نچی

نومیر اوزرنده ۱۵ نچی ینوار تاریخیله یازمشدر. بو ایسه وقتنده میتریقہ‌گه

یازمای هر تورلی کاغذلرده اولان اشلرنی ییل آخرنده کوچروب

میتریقہ‌گه یازمق جهتندن واقع اولمشدر.

۵) عبدالاحد، (ایلباک) قریه‌سنده (۱۳۰۷-۱۸۸۹) ده صفر الخیر

۴ نچی کونی اولان دوشنبه‌گه قارشو (۱۷ نچی سنتبر) دنیاغه کلدی.

۲۷ نچی نومیر ایلباک میتریقہ‌سنه ۱۰ نچی نومیر و ۲۲ نچی سنتابر تاریخیله

قید ایدلمشدر.

۶) عبدالرشید، والده‌سی قوناق اولوب طوردیغی وقت چوبطلی

قریه‌سنده (۱۳۰۹-۱۸۹۲) ده رجب ۴ نچی چهارشنبه کون (۲۲) نچی

۲۲ (۱۸۹۳-۱۳۱۱) ۲۵ نومبرلی چوبطلی میتریقہ سنہ ۲۰۱۲چی نومبر و
۲۲چی ینوار تاریخیله یازلمشدر.

۷ (۱۸۹۳-۱۳۱۱) ۱۲چی رجب قویان
چقغان وقت دوشنبه کون (۲۷چی دکابر) وجودگه کلوب ۱۲چی
نومبرلی، برنچی مسجد میتریقہ سنہ (۱۸۹۴) ۱۲چی پیل ۶چی ینوار
تاریخیله یازلمشدر.

۸ (۱۸۹۷-۱۳۱۵) ۱۲چی رجب سه شنبه کون کوندز
۲ ساعته (۲۵چی نوایر) وجوده کلوب اون دورت آلاق وقتنده)
۱۶ (۱۸۹۹-۱۳۱۶) پیل ۱۶چی شهر رمضان و ینوار شنبه کون وفات
اولدی.

۹ (۱۹۰۰-۱۳۱۷) ۲۴چی شوال یکشنبه
کون ایرته نمازی وقتنده (۱۳چی فورال) وجودگه کلوب، برنچی

مسجدنڭ برنجی نومیر میتريقه سینڭ اوشبو ییل ۲۰نجی فورال و ۵ نومیر
اوزره یازلمشدر.

(۱۰) حسن، اؤفا شهرنده (۱۳۱۹-۱۹۰۱) ده ۴نجی جمادی الاخیره
چهارشنبه کون (۵نجی سنتبر) وجودگه کلوب، سکرنجی آی اولدیغنده ()
۱۳۲۰-۱۹۰۲) ده ۱۴نجی محرم الحرام چهارشنبه کون (۱۷نجی
آپریل) ایرته ایله ساعت برده وقات اولوب، شو کونده دفن اولندی.
هر ایکی حسن بریرینه یاقین بر احاطه ایچنده اؤفا مقبره سینڭ غرب
طرفنده لردر. هر ایکسینی یاتاچق یرلرینه اوز قولم ایله قویوب دفن ایتدم
و هر ایکسی وفاتنده عرب شاعرینڭ:

فلا تبك مفقودا الی ربه مضی

سعیدا بلا اثم علیه ولا وزر

دیدیکی شعرى ایلع تمثل ایتدم. جناب ارحم الراحمین جمله قریبلرینه و
خصوصا غریق عصیان اولان آتالرینه شفاعتی ایتسون!

(۱۶) لاحقہ

جناب اللہ انسانی غم و کدر مادہ سندن خلق ایتدیکنه کوره، بتون عمری آلام و مصائب ایله کچر. فقط عادت ایتدیکي و هر تورلی مصیبتلره آشدیغی جهته اکثرنی تحمل ایدر و برآزنده تحمل ایتیه اقتدارم قالمدی دیه جزع ایدر ایسه ده کینه بر شی ایتیه الندن کلهاز.

بالالر تربیه سینه مخصوص بر قدر مشقتلر واردر که کندیلری تجربه ایتیمان ذاتلر لازم درجه ده پیلهازلر زیرا هر علم عملی ایله مقارن اولماز ایسه فائده ویرماز.

بالالرك آفات سماوی و یا که آتا و آنانك قصورلقلری سببندن خسته اولمقلری و أسفلی حاللره تصادف ایتمكلری طبعی شی اولدیغندن، آنلرك بویله حاللرنی یازمیه هیچ لزوم یوق، ایسه ده، بر بالام اوستنه کلن مشقتی بو یرده یازمیه مجبور اولدم. شویله که: (۱۳۱۸-۱۹۰۰) نچی پیل ۹ نچی نوایر پنخشنبه کون اوپله دن صوڭ قزم زینب بازکلاتی

توباسندن يقلوب توشوب، پودايله تز آراسنده صول آياغى صندى.
 (بالار چانه شوارغه يضاغان تاولرى، كلات گه طوتاش اولوب، قيوق
 يايغانكلات توبه سينه شوندى بئوب يوررلر ايمش، زينب ايسه غفلت ايله
 چيت گه آرتى ايله باروب، آرتى ايله شوندى بوز اوستينه يقلوب
 توشمش) كوتاروب آلوب كرديكمز صوڭ فيدوتوف نام وراچنى آلوب
 كلك. بو ايسه اورنلرنى يخشىلاب ياتقزوب، جمله اعضالرنى معاينه
 ايتدى. آل طرفندن قان هم كالمش ايمش آياغندن باشقه اعضالرنده
 خلال يوق ايديكى بيلوب، قان كلوندى ايچكى اعضالرده برر قورقنچ
 اش اولماسون ديه تردد ده قالسه ده بونى معاينه ايدرگه شمى ممكن
 دگل ديه آياغنى باغلادى. بر آزدن صوڭ قانن طوقتالديغنده وراچ، شايد
 ضررلى اولماز. رحمله شويله پرده واردر كه بو كې وقتلرده آنلرڭ
 اوزايمه سى، صوزله سى و بعض وقت يرتله سى ممكن، فقط سلامتلك
 ايچون آندن ضرر يوق، آنڭ سببلى اعضا ضعيف اولماز ديه بيان ايتدى.

دکابر ۱۲ نچی کون آیاغنی چیشوب، وراچ گیپس ایله باغلادی و
صوڭره بر آز کونلردن صوڭ بونی هم آلدیلر. صوڭره اوز آیاغنی ایله یورمیه
باشلادی. آیاغنده و ظاهری اعضالرینڭ هیچ برنده ضعیفك علامتی
قالمادی.

(۱۷) طبع ایدلن اثرلرم

بو یرده شونی سویلرگه مجبوریت واردر که، رسم خطمده اولان قیدسزلگی آنجق (اؤفا) شهرینه کلوب ایکی اوچ پیل طوردیغم صوکره سنده آغلادیم. آغلادیغم ایله بر دقیقه وقت کچرمای، باشلاب مکتبه یورمیه دوام ایدن بر بالا کبی ترکی و عربی کله لرک رسلرنی تصحیح ایدرگه کرشدم. کندی کنیدیمن اوقومش درسلم یالگز رسم خطلر اولمای، بلکه حساب، تاریخ، جغرافیه، فقه، تفسیر، حدیث، اعتقادات فلرنی هم شاملدر. بونلری ایسه فوق العاده بر حرص ایله (اؤفا) شهرنده کندی خانه مده یازو اوستالی حضورنده تحصیل ایتدم. هر نه قدر فوق العاده بر اعتناء ایله کوندن کون زیاده سعی ایتدم ایسه ده، خدمت و شغل کوبلکندنی، یا که بر آز وقت اوتدیگندنی و یا خود رهبر اوله چق بر استاذ اولنمادیگندنی، کوردیکم نتیجه، اجتهادم

برابرند کینه از در. شویله ایسه ده ترقی امید ی کيسلماشدر، جناب
 الله سلامتک و فرصت ویرر ایسه تحصیلده دوام ایلک اخص آمالدر.
 فکرمه کوره وظیفه سنی گوزل اداء ایتیه مقتدر اولان استاذک بر ساعت
 مقدار اولسون تطبیق ایله تعلیم و صحبتی، کندی کنديسندن اوله رق بر
 آی تحصیل ایتکدن خیرلیدر. اوشبو سر ایچون اولسه کرک، حضرت
 جبرائیل نغزالانبیاء افندمز حضرتلرنی، نماز اوقیه بالذات کنديسی امام
 اوله رق اوگرتمشدر. یوقسه نماز اوقومق کیفیتی وحی اوله رق کوکلینه
 صالانسه، یا که فرشته طرفندن، «شویله و بویله ایله!» دیه یالگز علی
 تعلیم ویرلسه ده کافی اولوردی.

اوشنداق وظیفه سنی اجرا ایده آلیان بر استاذ حضورنده تضييع عمر ایتیه
 کوره مقتدر اولان بر کسک کندی کنديسندن اوله رق کسب کالات
 ایتیه سی هم خیرلیدر.

ایمدی ایلک حالدہ یازمش و خصوصا شاگردک و قتلرمدہ قارالامش
 شیلرم خواه ترکی، خواه عربی اولسون خطاء ایلہ طولی اولدیغنی انکار
 ایتمیورم. بونک حکمی حتی مطبوع اثرلری ده شاملدر. بو کونگی
 یازولرمدہ دخی بر قدر قصور اوله بیلور، شویله ایسه ده ان شاء الله
 اولگیلری ایلہ بر درجه ده اولنماز. بو طوغروده میزان تارتوب قارامق
 فکرندہ اولان کیمسه «کتاب الاعتبار» ایلہ «آثار» ک برنجی جلدینک
 صو ک جزئی آراسنده تارتور و مقایسه یورتور.

بو یرده مطبوع اثرلری، رخصت تاریخلری و طبع ایدلن اورنلری هم ده
 نچه بیت ایدکلرنی بیان ایدرک کوسترمکده یم:

(۱) کتاب التصریف، ۷۳ بیت ۱۸۸۷نجی پیل ۱۹نجی مارت قزان.

(۲) کتاب الاعتبار، ۹۵ بیت ۱۸۸۸نجی پیل ۱۹نجی فورال قزان.

(۳) هدية اللفان، کتبخانه مده نسخه سی اولدیغندن بیلمیورم. قزان.

(۴) التحرير المصنفی، (فرائض) بیلمیورم. قزان.

(۵) تربیہ لی بالا، ۱۸۸۹ء مئی ۱۴ مئی ۱۸۹۸ء مئی ۱۸ ستمبر۔
۱۸۸۹ء مئی ۲۴ مئی ۱۹۰۲ء مئی ۵ مئی ۱۹۰۲ء مئی ۱۶
یہ ہر باصمہ سی قزاندہ۔

(۶) سعید۔ ۳۲ بیت۔ ۱۸۹۷ انجی پبل ۳۰ انجی ایون۔ قران۔

(۷) مطالعہ۔ ۷۲ بیت۔ ۱۸۹۷ء پیل ۳۰ ستمبر۔ قرآن۔
۱۹۰۳ء پیل ۲۹ ستمبر۔ ۹۱ بیت۔ اورنبرغ۔

(۸) تربیہ لی آنا. ۱۶ بیت. ۱۸۹۷ء مئی ۲۹ء دکن. قزان.

(۹) تنظیمات. ۸۰ بیت. ۱۸۹۸ نچی پیل ۲۴ نچی مارت. قزان.

(۱۰) تربیہ لی خاتون، ۲۹ بیت، ۱۸۹۹ء، ۱۸ مئی، ایون، قزان۔

۱۹۰۱ءمیں ۱۴ مئی ۲۸ مئی اور ۱۹۰۴ءمیں ۱۱ مئی ۲۴ مئی

(۱۱) شاگردك آدابى. ۱۸۹۹ يىل ۲۱ نچى ايون ۴۷ يىت ۱۹۰۰ نچى

يىل ۱۲ نچى ايول ۴۸ يىت. ۱۹۰۳ نچى يىل ۳۰ نچى سىنتبر ۴۸ يىت.

هر باصمه سى قزانده.

(۱۲) سليمه. ۸۰ يىت. ۱۸۹۹ نچى يىل ۲۵ نچى ينوار. قزان.

(۱۳) قرآن و طباعت. ۴۳ يىت. ۱۹۰۰ نچى يىل ۳ نچى ايول. قزان.

(۱۴) عائله. ۸۵ يىت. ۱۹۰۱ نچى يىل ۱۴ نچى دكابر. اورنبورغ.

۱۹۰۳ نچى يىل. ۳۰ نچى سىنتبر ۶۰ يىت قزان.

(۱۵) نصيحت برنچى. ۴۷ يىت. ۱۹۰۲ نچى يىل. ۳۰ نچى دكابر.

اورنبورغ. ۱۹۰۴ نچى يىل ۱۹ نچى آوغوست. قزان.

(۱۶) نصيحت ايكنچى. ۳۲ يىت. ۱۹۰۲ نچى يىل. ۳۰ نچى دكابر.

اورنبورغ.

(۱۷) نصيحت اوچونچى. ۴۶ يىت. ۱۹۰۲ نچى يىل ۳۰ نچى دكابر

اورنبورغ.

(۱۹) مشہور خاتونلر. ۴۲۸ بیت ۱۹۰۲نچی پیل ۱۳نچی ایون اورنبورغ.

(۲۰) آداب تعلیم. ۹۵ بیت. ۱۹۰۲نچی پیل ۱۹نچی آوغوست. اورنبورغ.

(۲۱) آثار. ۱نچی ۱۸۹۹نچی پیل ۲۰نچی سنتبر. قزان.

آثار. ۲نچی ۱۹۰۱نچی پیل ۲۰نچی آپریل. اورنبورغ.

آثار. ۳نچی ۱۹۰۲نچی پیل ۲۳نچی اوکٹابر. اورنبورغ.

آثار. ۴نچی ۱۹۰۳نچی پیل ۱۳نچی ایون. اورنبورغ.

آثار. ۵نچی ۱۹۰۳نچی پیل ۲۹نچی دکابر. اورنبورغ.

آثار. ۶نچی ۱۹۰۴نچی پیل ۵نچی ایول. اورنبورغ.

آثار. ۷نچی ۱۹۰۴نچی پیل ۱۹نچی آوغوست. اورنبورغ.

آثار. ۸نچی ۱۹۰۴نچی پیل ۱۱نچی اوکٹابر. اورنبورغ.

آثار. ۹نچی ۱۹۰۴نچی پیل ۲۷نچی اوکٹابر. اورنبورغ.

آثار. ۱۰ نچی ۱۹۰۴ نچی پیل ۲۹ نچی دکابر. اورنبورخ.

(۲۲) ابن رشد. شرق روس جریده سنده نشر اولندی. تفلیس شهرنده.
بو کتابلردن ۱۲ نچی عددن باشقه سینک هر حقوق کندیمده در. هم ده
افکار و فلسفه لرم نه دن عبارت ایدیکی اوشبو اثرلرده آچیق صورتده
معلومدر.

رساله لرمزه تقریض و تقریض یازانلرده اولدی، طوغریدن طوغرییه
سوگوچی «جاهل» لقبی و یروچیلر هم کوردی. هر نه ایسه کتاب و
رساله تألیف ایدوچیلرک نصیبیلری نه ایسه بنم ده نصیم شویله اولمشدر.
عمللره جزاء ایسه نیتلره کوره در. حسن قصد و نیت حسنه ایله مقرون
اولان مباح بر علم ایچون بتون دنیا بریره کلوب اذیت ویرسه ده بگا
کوره حکمی یوقدر.

إذا رضیت عنی کرام عشیرتی

فلا زال غضبان علی لثامها.

سلیمه ایله اسماءنی عالم لر زمره سندن اولان کیمسه لر سومادیلر. اگر ده
 بزم اثرم ایدکلرنی بیلش اوله لر ایدی، باشمه قیامت لر قوپاراجقلر ایدی،
 فقط مؤلفلری معلوم اولمادیغندن قانلری بر قدر تعدیل اولندی. حالبوکه
 بو اثرلر، همدانی، سیوطی، حریری مقاماتلری قیلندن بر شیلردر. آنلرک
 بویله اثرلری عصر دشلری طرفندن سیئات میزانلرینه صالنامادیغی حالده،
 نه اولدی ده بزم یازدقلر مز بیوک بر گاه حساب ایدلدی!.

کتاب الاعتبارنی، هر نه قدر رسم خطرلری تصحیح ایدوب تکرار طبع
 ایتدررگه تحریض ایدنلر اولدی ایسه ده، ادبیات میداننه اڭ ایلک
 اوله رق آیاق قویدیغم نقطه اولدیغی ایچون، شول حاله (تذکره) اولوب
 طورسون ایچون، اولگی حالنده طورمه سنی مناسب کوردم بناء علیه
 تکرار طبع ایتدرمادم.

(۱۸) مخبره

يازمش مكتوبلرمدن نسخه قالدرمىق عادتم اولماديغندن اوچ بيش عدددين آرتق نسخه يا خود مسوده قالمامشدر. اما كلن مكتوبلرڭ بر قسمنى ياندروب طوردم ايسه ده، ادييلر، فاضلر، معتبر عالملىر طرفندن كلنلىرى عموما سلامة اولوب، هر يىل مكتوبلىرى اوزينه باشقه اولهرق ييغولوب محكم باغلانمشلر در. اگر ده حاجت اولور ايسه بونلرى بريره جمع ايلمك مشكل اش اولماز.

تمام عصردهش اولديغم حالده طوغريدن طوغرىيه مكاتبه نصيب اولميان ذاتلردن، مفتى محمد عبده، شمس الدين سامى بك، كيبلىرى تحصيلصا ذكر ايتيه مجبورم. نه ايسه اولدى، بونلر ايله كسب معارفه ايديه بيلهام و حالبوكه اثرلرندن و فلسفه لرندن بيوك استفاده ايتدم. جناب اللهك رضاسنه نائل اولسونلر.

(۱۹) خصوصی خدمتلم

اویده هم سلامت اولدیغمده، بر کون خدمتی قالدرمادم. هر کون ۹ ده واروب ۱-۲ ده قایتمق عادتدر.

بعض بر وارمازلق سبیلر اولدیغنده «شونک ایچون یالانمش بر خدمتکارم، وارمای قالمق، خدمتکار وظیفه سی دگل» دیه کینه وارر ایدم. بو حال ایسه هر کیمه معلومدر. لکن بعض بر خصوصی شیلر واردر که ابوالغازینک «یتیم اوز کندیکنی اوزی کیسار» دیدیکی مثلنچه یازمقدهیم. شویله: کلوب کروپ بر آز طوردیغم ایله ملالرك، کندی خبرسزلکری سببندن هر وقت حکم آستینه قالدقارینه و صوبرانیه نك اشلری هم غایت مشوش صورتده اجراء ایدلیدیکنی کوردیم.

بونك ایچون عمومی سیرکولر یازوب طورمقدن اصلح چاره تاجمای مختلف وقتلرده فرصت کوزادوب، سیرکولر یازوب نشر ایتدرر ایدم. بونی هر نه قدر ملالر سومادیلر ایسه ده پیلهادیکلرندن سومادیلر. اگر ده پیلهش

اوله لرایدی. اوزلری ایچون خیر محض ایدیکنده شهبه لری قالمز ایدی. میتریکه لرنی تمام اجتهاد ایله گوزل ایتدروب باصدردم. ارخیوانی تنظیم ایدرگه سعی ایتدم، هم ده کندی نظارتم ایله کوب وقت اوستونده طوروب، مشورت ویرر ایدم. ایشته بو شیلرنی، اوزم یازمامشن اوله ایدم، بنی الڭ یاقین کوران کیمسه لرده، کندیلرینه مستور اولدیغی جهتله یازمیه بیلمازلر ایدی. بو اشلر خصوصاً ارخیوا خدمت لری بنم اوستومه مخصوص بر خدمت دگل ایدی. بن فقط اوز ایستدیکم ایله بونلرنی اجراء ایتدم.

ارخیوانڭ منتظم اوله سینڭ فائده سنی حتی محکمه ده طوبوب اوسمش آدم لړڭ ده بر چوغیسی بیلمازلر. بونڭ نه درجه ده مهم بر شی ایدیکنی آنچق اربابی تقدیر ایدرگه، ظن ایدرسه م بونڭ اربابی ده هر عصرده ده قولده اولان بارمق عددلرندن کوب اوله مازلر.

بونگله برابر، بویله خدمتلرنی بدن باشقه‌لری ایتمازلر ایدی، دیه ظن
ایتمیورم. بلکه بنم اعتقادم شویله در که: بن خدمتدن چقدیغم ایله بنم
یرمه هر خصوصده یوز الوش مقتدر و فضل اهلی اولان ذات
اورناشاچقدرد.

(۲۰) عقیده‌م

عقیده، هر نه قدر جناب الله ايله بنده آراسنده بر سر ايسه ده افشاسی
حرام اولان سرلردن دگلدرد. بناء عليه بونی یازمقده بر ضرر ده اولماز.
عقیده‌م هم قسقه هم آچیق اولوب، جناب الله و احوال آخرت حقنده
کتاب و سنت اثبات ایدنی اثبات ایتک، نفی ایدنی نفی ایتک و بونلردن
باشقه‌لرندن سکوت ایدرک، الله تعالی حضرتنه تفویض ایلکدر. اوشبو
عقیده‌م اوزره یاشاب و اوشبو عقیده‌م اوزرینه ده آخرته وارمقلغمی
الله تعالی‌نک فضل و کرمندن عاجزانه توقع ایتکده‌یم. حق جلّ و علا
حضرتلری موفق بیورسه ایدی! اما عمل بابنده نه اورادم وار و نه
احزاجم!!.. بو طوغروده ايسه اوزار و تقصیراتدن باشقه بر اشم یوقدر.

ظلوم لنفسی غیرانی مسلم

اصلي الصلاة کلها واصوم

بوندن صوڤ اولان حاللری حق تعالانک اوزینه تابشردق. وهو ارحم
الراحمين.

سكنتک يا دارالغناء مصدقا ... بانى الى دارالبقاء اصير
واعظم ما فى الامر اننى صائر ... الى عادل فى الحكم ليس يبحور
فياليت شعرى كيف القاه عندها ... وزادى قليل والذنوب كثير
فان اك مجزيا بذنبى فاننى ... بشرّ عقابِ المذنبين جدير
وان يك عفوتم عنى ورحمة ... فثم نعيم دائم وسرور

رضاء الدين بن نقرالدين

فهرست

3.....	ترجمهٔ حال
5.....	مطبوع اثرلری بونلردر
6.....	ترجمهٔ م.....
7.....	سوز باشی
8.....	(۱) سلسلهٔ نسیم
10.....	(۲) ولادت
11.....	(۳) طفولیت و ایلک خاطرمده اولان شیلر
22.....	(۴) تحصیل
29.....	(۵) اوقومش اولان کتابلرم
32.....	(۶) استاذلرم
33.....	(۷) کوچروب یازدیغم کتابلر
36.....	(۸) ادبیات ایله اشتغال و غیر احوال
48.....	(۹) اعتقادلرم
56.....	(۱۰) شاگردلک کونلرمنک بعض بر مهم حادثه‌لری
59.....	(۱۱) هم معلم هم متعلم
64.....	(۱۲) ایلک قریه‌سنده امامت
67.....	(۱۳) سیاحت

69.....	(۱۴) رسمی ترجمه.....
72.....	(۱۵) عائله.....
76.....	(۱۶) لاحقہ.....
79.....	(۱۷) طبع ایدلن اثرلرم.....
87.....	(۱۸) مخایره.....
88.....	(۱۹) خصوصی خدمتلم.....
91.....	(۲۰) عقیده.....